

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA KONUŞ

TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. CÜNEYT KOYUNCU

BİLECİK,2021

10295913

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA KONUŞ

TEZ DANIŐMANI
PROF. DR. CÜNEYT KOYUNCU

BİLECİK,2021
1029591

BEYAN

“VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ” adlı yüksek lisans tezi hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırmalar Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte beyan edilmelidir.			
DESTEK ALINMIŞTIR.	☐	DESTEK ALINMAMIŞTIR.	X
Destek alındı ise,			
Destekleyen Kurum:			
Desteğin Türü	☐	Proje numarası	☐
1)BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	☐		☐
2) TUBİTAK	☐		☐
Diğer;	☐		☐

Büşra KONUŞ

Tarih

İmza

ÖN SÖZ

Çalışmamı hazırladığım ve yazdığım bu süreçte bilgi ve deneyimi ile tezimi zenginleştiren ve daha iyisini yapmam için benden desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Cüneyt KOYUNCU' ya teşekkür ederim.

Bu günlere ulaşma sürecimde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bana verdikleri emeği hiçbir zaman ödeyemeyeceğim babam Ercüment KONUŞ'a, annem Feryal KONUŞ'a, kardeşlerime ve her daim yanımda olan arkadaşlarıma ayrı ayrı şükranlarımı sunarım.

Büşra KONUŞ

ÖZET

VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Küreselleşmenin etkisiyle bazı ülke ekonomilerinin hızlı ve dengesiz büyümesi sonucunda ülkeler arasında ve bir ülke içinde adaletsiz ve dengesiz gelir dağılımının oluşması yoksulluğu artırmıştır. Yoksulluğun artmasını engellemek ve insani kalkınmışlığı sağlamak amacıyla çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar çeşitli politikalar yaratmaya ve uygulamaya çalışmaktadır. Vergiler, devlet veya devletin yetki verdiği kurumların kamu harcamalarını karşılamak, ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarına yönelik önlemler almak için birey ve kurumlardan topladığı zorunlu, karşılıksız ve parasal ödemelerdir. Ülkelerin kendi işleyişine göre vergi oranları ve vergi türlerinde bazı farklılıkları mevcuttur. Ancak verginin dolaylı-dolaysız vergiler şeklinde ayrımı ülkelerin genelinde görülen bir ayrımdır.

Bu çalışma geliştirmekte olan ülkeler örneklemine ilişkin 1990-2018 yıllarını kapsayan dengesiz panel veri seti kullanarak vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik sabit ve rastsal etki modelleri arasında tercih Hausman testine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler üç başlık altında toplamda 10 farklı vergi türü kullanılarak yapılan basit ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Toplam vergiler ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Vergi geliri ile ilişkin değişkenin çoklu regresyon sonucu haricindeki diğer toplam vergilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile geliştirmekte olan ülkelerde toplam vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani kalkınmışlığı arttırmaktadır. Dolaylı vergiler ile yoksulluk arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bir başka ifade ile geliştirmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve insani kalkınmışlığı azaltmaktadır. Dolaysız vergiler ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Taşınmaz mülkte tekrar eden vergiler ile emlak, hediye ve veraset vergilerini gösteren dolaysız vergilerin çoklu regresyon sonuçları haricinde tüm dolaysız vergilerin basit ve çoklu regresyon sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir başka ifade ile geliştirmekte olan ülkelerde dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani kalkınmışlığı arttırmaktadır. Tüm analizlerde artan eğitim ve sağlık değişkenlerinin yoksulluğu azaltmada ve insani gelişmeyi arttırmada bir etkisi olduğunu göstermiştir. Ancak enflasyon ve işsizlik değişkenlerindeki artışın yoksulluğun ve insani gelişmenin kötüleşmesine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Yoksulluk, İnsani Kalkınmışlık, Panel Veri Analizi.

ABSTRACT

THE EMPIRICAL ANALYSIS OF THE EFFECT OF TAXES ON POVERTY AND HUMAN DEVELOPMENT

As a result of the rapid and unbalanced growth of the economies of some countries with the effect of globalization, the formation of unfair and unbalanced income distribution between and within a country has increased poverty. Various international institutions and organizations are trying to create and implement various policies to prevent poverty from increasing and to ensure human development. Taxes are mandatory, unrequited, and monetary payments that the state or institutions authorized by the state collect from individuals and institutions to cover public spending and take measures to address the social and economic problems of the country. Countries have some differences in tax rates and tax types according to their own functioning. However, the tax distinction in the form of indirect and direct taxes is a distinction seen in many countries.

This study analyses the effect of taxes on poverty and human development using an unbalanced panel data set covering the years 1990-2018 on a sample of developing countries. The choice between simple and multi-country specific fixed and random effects models created for this purpose is based on the Hausman test. Simple and multiple regression analysis is conducted using 10 different tax types in total under three headings of total taxes, indirect taxes, and direct taxes. There is a negative correlation between total taxes and poverty. It is observed that other total taxes were statistically significant, except for the multiple regression results of the variable related to tax income. In other words, the increase in total taxes in developing countries reduces poverty and increases human development. There is an observed positive and statistically significant relationship between indirect taxes and poverty. In other words, the increase in indirect taxes in developing countries increases poverty and reduces human development. It has been observed that there is a negative relationship between direct taxes and poverty. Simple and multiple regression results of all direct taxes are statistically significant, except for repeated taxes on real estate and multiple regression results of direct taxes showing real estate, gift, and inheritance taxes. In other words, the increase in direct taxes in developing countries reduces poverty and increases human development. In all analyses, it has been observed that increasing education and health variables effectively reduce poverty and increase human development. However, it has observed worsening of poverty and human development caused by the increase in inflation and unemployment variables.

Key Words: Tax, Poverty, Human Development, The Panel Data Analysis.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
2. YOKSULLUK, İNSANİ KALKINMIŞLIK VE VERGİ KAVRAMLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	3
2.1. Yoksulluk Kavramı.....	3
2.2. Yoksulluk Türleri.....	4
2.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	4
2.2.2. Görelî (Nispi) Yoksulluk	5
2.2.3. Aşırı Yoksulluk- Kronik Yoksulluk.....	6
2.2.4. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk	8
2.2.5. İnsani Yoksulluk.....	9
2.3. Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri.....	10
2.3.1. Kafa Sayım Endeksi (Headcount Ratio Index)	10
2.3.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty Gap Index)	11
2.3.3. Sen Endeksi	11
2.3.4. Foster-Greer ve Thorbecke Endeksi(FGT)	12
2.3.5. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı	13
2.3.6. İnsani Kalkınmışlık Endeksi (HDI)	14
2.4. Yoksulluğun Nedenleri	15
2.4.1. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri.....	15
2.4.2. Yoksulluğun Sosyal ve Demografik Nedenleri	17

2.4.3. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri	18
2.4.4. Diğer Nedenler.....	19
2.5. Vergi Kavramı	19
2.6. Verginin Fonksiyonları	21
2.6.1. Mali (Fiskal) Fonksiyonlar.....	21
2.6.2. Mali Olmayan(Ekstra Fiskal) Fonksiyonlar	22
2.7. Verginin Sınıflandırılması	22
2.7.1. Gelir-Servet-Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	23
2.7.2. Dolaylı ve Dolaysız Vergiler.....	24
2.7.3. Advalorem Vergiler ve Spesifik Vergiler	25
2.8. Vergi Yüğü	26
2.9. Vergi Baskısı (Tazyiki).....	28
2.9.1. Vergiden Kaçınma.....	28
2.9.2. Vergi Kaçakçılığı.....	29
2.9.3. Verginin Telafisi.....	29
2.9.4. Verginin Yansıtılması.....	30
2.10. Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikaları	30
3. YOKSULLUK VE VERGİNİN LİTERATÜRDEKİ YERİ.....	32
3.1. Literatürde Yoksulluk Konusunda Yapılan Çalışmalar	32
3.1.1. Yoksulluk İle Ekonomik Büyüme İlişkisi	32
3.1.2. Yoksulluk ile Gelir Eşitsizliği İlişkisi.....	34
3.1.3. Yoksulluk ile Küreselleşme İlişkisi	36
3.2. Literatürde Vergi Konusunda Yapılan Çalışmalar	37
3.2.1. Vergi İle Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	37
3.2.2. Vergi İle Gelir Dağılımı İlişkisi.....	40
3.2.3. Vergi ile İnsani Gelişmişlik İlişkisi	42
4. VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ.....	44
4.1. Data ve Metodoloji.....	44

4.2. Vergilerin Yoksulluk Ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları	49
4.2.1. Toplam Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları	49
4.2.2. Dolaylı Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları	53
4.2.3. Dolaysız Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları	60
5. SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

DYY: Doğrudan Dış Yatırımlar

EU-SILC: Euro stat Gelirler ve Yaşam Koşulları Veri Tabanı

FGT: Foster, Greer and Thorbecke

FEM: Sabit Etkiler Modeli

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

HCI: Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi

HDI: İnsani Kalkınmışlık (Gelişme) Endeksi

HPI: İnsani Yoksulluk Endeksi

IDD: OECD Gelir Dağılımı Veri Tabanı

ILO: Uluslararası Kalkınma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

LCU: Yerel Para Birimi

KDV: Katma Değer Vergisi

KV: Kurumlar Vergisi

MENA: Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri

MTV: Motorlu Taşıtlar Vergisi

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

PGI: Yoksulluk Açığı Endeksi

REM: Rastsal (Random) Etkiler Modeli

SPGI: Kareli Yoksulluk Açığı Endeksi

SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Durum Fonu

VUK: Vergi Usul Hukuku

WB: Dünya Bankası (World Bank)

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

WID: Dünya Zenginlik ve Gelir Veri Tabanı

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.2.5.1. Gelişmekte Olan Ülkeler ile Gelişmiş Ülkeler Ayrımına Göre HPI Göstergeleri	9
Tablo 4.1.1. Bağımlı Değişken Listesi.....	44
Tablo 4.1.2. Vergiler Ana Değişkenleri Listesi.....	45
Tablo 4.1.3. Kontrol Değişkenler Listesi	46
Tablo 4.2.1.1. VERGİ1 için Basit Regresyon Sonuçları	50
Tablo 4.2.1.2. VERGİ1 için Çoklu Regresyon Sonuçları	51
Tablo 4.2.1.3. VERGİ2 için Basit Regresyon Sonuçları	52
Tablo 4.2.1.4. VERGİ2 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	53
Tablo 4.2.2.1. DOLAYLI1 için Basit Regresyon Sonuçları	55
Tablo 4.2.2.2. DOLAYLI1 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	56
Tablo 4.2.2.3. DOLAYLI2 için Basit Regresyon Sonuçları	57
Tablo 4.2.2.4. DOLAYLI2 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	58
Tablo 4.2.2.5. DOLAYLI3 için Basit Regresyon Sonuçları	59
Tablo 4.2.2.6. DOLAYLI3 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	60
Tablo 4.2.3.1. DOLAYSIZ1 için Basit Regresyon Sonuçları	62
Tablo 4.2.3.2. DOLAYSIZ1 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	63
Tablo 4.2.3.3. DOLAYSIZ2 için Basit Regresyon Sonuçları	64
Tablo 4.2.3.4. DOLAYSIZ2 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	65
Tablo 4.2.3.5. DOLAYSIZ3 için Basit Regresyon Sonuçları	66
Tablo 4.2.3.5. DOLAYSIZ3 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	67
Tablo 4.2.3.7. DOLAYSIZ4 için Basit Regresyon Sonuçları	68
Tablo 4.2.3.8. DOLAYSIZ4 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	69
Tablo 4.2.3.9. DOLAYSIZ5 için Basit Regresyon Sonuçları	70
Tablo 4.2.3.10. DOLAYSIZ5 için Çoklu Regresyon Sonuçları.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.3.5.1.1. Lorenz Eğrisi 13

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihini yüzyıllardır derinden etkileyen yoksulluk kavramı; iktisat, sosyoloji, coğrafya, siyaset bilimi gibi birçok bilim dalını ilgilendiren konulardan biri olmuştur. Özellikle son yıllarda üzerinde çok konuşulan, hakkında çok araştırma yapılan ve dünyayı tamamen etkisi altına alan yoksulluk sorununun genel bir tanımı olmamakla birlikte yoksulluğu konu alan söz konusu farklı bilim dalları adı altında farklı tanımlamaları mevcuttur. Farklı ölçütlere sahip, karmaşık ve anlaşılması zor yapısı olan yoksulluk kavramı; yarattığı hasara karşı mücadele edilmesi konusunda genel tartışmaların da odak noktası olmuştur.

Özellikle son yıllarda Dünya Bankası (WB), Uluslararası Kalkınma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Durum Fonu (UNICEF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kuruluşlar ile bazı sivil toplum örgütleri yoksulluk konusu ile yoğun bir şekilde ilgilenmiş; söz konusu kuruluşların yoksulluğu azaltmaya karşı çeşitli politikalar uygulamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Zira ülkelere, bölgelere ve bireylere göre değişiklik gösteren yoksulluk kavramı; sosyal, demografik, ekonomik, yapısal, siyasal ve benzeri çeşitli nedenlerden etkilenmektedir. Dünya üzerindeki çoğu ülkede yaşanan ekonomik büyüme, teknolojik gelişme, ulaşım, haberleşme ağlarındaki iyileşme ile sağlık, eğitim, altyapı gibi hizmetlerdeki gelişmelerin olduğu bu çağda yoksulluk sorunu küresel anlamda devam etmektedir. Bu nedendir ki yoksulluğun bitmesine ilişkin kökten çözümü bulunmamaktadır. Ancak dünya üzerinde yoksulluk oranını en aza indirmek amacıyla sosyal, ekonomik ve mali politikalar uygulanmaktadır.

Vergiler, devlet veya devletin yetkilendirdiği kurumların birey ve kurumlardan topladığı zorunlu, karşılıksız ve parasal ödeneklerdir. Devlet, vergileri kamu harcamalarını finanse etmek ve ülkenin sosyoekonomik sorunlarına ilişkin çözümler bulmak, kamusal işleyişi sürdürmek, toplumun güvenliğini sağlamak, toplumun ihtiyaçlarını (eğitim, sağlık, altyapı vb.) karşılamak amacıyla toplamaktadır. Vergi türleri ve vergi oranları ülkeden ülkeye farklılık göstermesine rağmen dolaylı (harcama üzerinden alınan vergiler) ve dolaysız (gelir ve servet vergileri) vergi ayrımı çoğu ülkede bilinen bir ayrımdır.

Bu tezin çalışmasının amacı, gelişmekte olan ülkeler örneğine ilişkin 1990-2018 yıllarını kapsayan dengesiz panel veri seti kullanarak vergilerin insani kalkınmışlık ve yoksulluk üzerindeki etkisini analiz etmektir.

Yukarıda amacı belirtilen bu tez çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk ve vergi kavramları açıklanmıştır. Öncelikle yoksulluk kavramı ele alınarak yoksulluk türleri, yoksulluğun ölçümleri ve yoksulluğun nedenleri açıklanmıştır. Ardından vergi kavramı ele alınarak verginin fonksiyonları, verginin sınıflandırılması ve vergi yükü açıklanmıştır. Son olarak yoksullukla mücadelede ne gibi vergi politikaları uygulandığına değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde yoksulluk ve vergi konularına ilişkin geniş bir literatür çalışması yapılmıştır. Yoksulluğun ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve küreselleşme ile arasındaki ilişkileri konu alan çalışmalar incelenmiş ve ayrı başlıklar altında literatür bölümüne eklenmiştir. Verginin ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve insani gelişme arasındaki ilişkileri konu alan çalışmalar incelenmiş ve ayrı başlıklar altında literatür bölümüne eklenmiştir.

Tezin üçüncü bölümü ise, vergilerin insani kalkınmışlık ve yoksulluk üzerindeki etkisini ve ilişkinin boyutlarını tespit etmeye yönelik yapılan bir ampirik çalışmadan oluşmaktadır.

2. YOKSULLUK, İNSANİ KALKINMIŞLIK VE VERGİ KAVRAMLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk; en temel tanımı ile bireylerin yeme, içme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ve karşılayabilmesi için geliri olmaması anlamına gelmektedir. Bir başka ifade ile toplumun gelişmişlik düzeyine göre farklı tanımlamalarının yanında yoksulluk kavramı; genel anlamda ihtiyaç duyulan şeye ulaşamama, ihtiyaç duyulan şeyden yoksun olma durumudur. Bireylerin içinde bulunduğu toplumda yaşamayı sürdürebilmesi için beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçların yanında uzun bir yaşam ve iyi bir gelecek için gerekli olan sağlık ve eğitim gibi sosyal ihtiyaçlarını da karşılaması gerekmektedir. Dolayısıyla bireyin gelirin olması yanında refahı seviyesinin de yüksek olması yoksulluktan kurtulmasına olanak sağlayacaktır.

17. yüzyılda John Locke ve diğer liberal düşünürler özel mülkiyet kavramını savunmuş ve özel mülkiyetin yoksul bireylere karşı yardım etme konusunda söz konusu yoksul bireylerin dışlanmaması gerektiğini ve kişisel refahla birlikte toplumsal refahın da önemli olduğunu belirtmişlerdir (Şenses, 2001: 32). Ayrıca Locke, mülk edinme işleminin ancak yoksulları dışlamadan iyi bir bölüşümle kabul edilebilir olduğunu savunmuştur (Kymlicka, 2002:159). Bu nedenle sosyal dışlanmanın yoksulluğu arttırıcı bir etkisi olduğu gibi toplumsal refahın sağlanamaması da yoksulluğu tetiklemiştir. Zira mülk sahiplerinin yoksul bireylere yardım etmek yerine yoksulları dışlaması ve mülklerin yoksulları dışlamadan bölünmemesi, toplum içinde sınıfsal ayrımların oluşmasına neden olmuştur. Mülklerin toplum içinde dengesiz ve adaletsiz dağılımı toplumsal refahın zedelenmesine yol açmıştır.

Marksizm, sanayi devriminin ortaya çıkışı ile yoksulluk kavramını bir başka yönden ele almıştır. Marksizm görüşüne göre bir ürünün ortaya çıkması için emek veren işçilerin bu ürünün değerinden daha az değer elde ettiğini ve değeri olan ürünü yapan işçiler bu ürünün değerinin sadece bir bölümünü alması ile kapitalist sistemin işçilerden emek zamanlarını çaldığını belirtmiştir (Cohen, 1988: 288). Kapitalist sistemi eleştiren Marksistler, emeğin karşılığının ürünün değerinden az elde edilmesi üzerine çalışan kesimin emeğinin karşılığını yeterli ölçüde alamamasını *sömürü* olarak isimlendirmiştir. Bu görüşe göre, çalışan kesimin emeğinin karşılığını tam alamamasından dolayı işçiler yoksul kalmaktadır. Ancak kapitalizm, üretim araçlarına sahip olan sermayedarların da söz konusu ürünün değeri üzerinde hakkı olmasından dolayı işçinin yarattığı ürünün değerinin bir bölümünü elde etmiş olmasının

sömürü olmadığını savunmaktadır. Dolayısıyla işçilerin ve işverenlerin çıkarları doğrultusunda üretimin devam etmesi, işçilere daha çok istihdamın sağlanması ve bunun sonucunda ülke ekonomilerinin gelişmesi ülke içindeki yoksulluğun azalmasını sağlamaktadır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, öncelikle eğitim alanında İngiltere’de olmak üzere resmi kuruluşların da yoksulluk konusuna karşı ilgi gösterdiği yoksullukla ilgili ilk çalışmaların bu dönemde yapıldığı ve yoksulluğu ölçme konusunda çeşitli yöntemlerin bu dönemde geliştirildiği görülmüştür (Şenses, 2001: 35). Sonrasında yoksulluk kavramı ilk olarak 1901 yılında Seebohm Roventree tarafından toplam gelirin, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak tanımlanmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011: 60). Sen (1981: 19) ise, yoksulluğu onaylanmayan, ortadan kaldırılması ahlaki açıdan iyi kabul edilen bir şey olarak düşünmenin son zamanlarda olağan olduğunu belirtmiştir.

1918’de Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte özellikle savaştan galip çıkan Avrupa ülkeleri savaşın zararlarını üzerinden atmaya çalışırken sanayileşmenin etkisi ile dünya ticaretindeki eski durumuna dönmek için çabalamıştı. Ancak ABD’nin bu savaşa son anda katılmasının yanında coğrafi konumu, ABD’yi bu savaştan en kârlı çıkan ülke konumuna getirmişti. Ancak Birinci Dünya Savaşı sonrası 1929 yılında ABD’de New York Borsasının çökmesi sonucu başta ABD olmak üzere savaştan yeni çıkan ülkelerin toparlanmasını geciktirmiştir. Bu durum ABD’de oluşan gelir eşitsizliğinin artması bireylerin geniş çapta alım gücünün azalmasına neden olmuş ve New York Borsasının çökmesi sonucu meydana gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan bu küresel kriz, ülkeleri ve ülke içindeki bireyleri yoksulluğa sürüklemiştir. Bu nedenle tüm ülkeler, yoksulluğu en aza indirmek amacıyla yoksullukla mücadele etmenin yollarını aramakta yoksulluk sorunu için ortak hareket etmişler ve söz konusu ülkeler hâlen ortak hareket etmektedirler.

2.2. Yoksulluk Türleri

2.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, asgari geçim düzeyine erişememe ve genel ihtiyaçlarını asgari geçim düzeyinde karşılayamama durumudur (Arabacı, 2017:152). İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaları gerekir. Bu temel ihtiyaçlarını karşılayamayanlar ‘yoksul’ olarak kabul edilmektedir. Mutlak yoksulluk, dar bir tanımlamaya göre için gıda ihtiyacından yoksun olmak, geniş bir

tanımlamaya göre gıdanın yanında giyinme, barınma gibi diğer temel ihtiyaçlardan yoksun olmaktır (Arabacı, 2017: 153-153).

Mutlak yoksullukla ilgili bir başka tanımlama, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için gerekli minimum şartlar oluşmaması sonucu ortaya çıkan yoksulluktur (Giddens ve Sutton, 2013: 1092). Dolayısıyla birey veya hane halkının minimum ihtiyacının parasal karşılığı, bireyin yoksulluk sınırını oluşturmaktadır. Yoksulluk sınırı, hayatta kalabilmek için gerekli olan en düşük maliyetli gıda harcamalarının parasal değeridir ve bu gelir düzeyine ulaşamayan bireyler yoksul sayılmaktadır (Şenses, 2001: 63). Mutlak yoksulluk konusu, hayatta kalabilme pahasına yaşamaya çalışan bireyleri kapsamaktadır.

Dünya Bankasının 1990 yılındaki çalışmasına göre, bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli asgari kalori miktarı 2400 k/cal'dır ve bu 2400 k/cal kadar miktarlık besini alamayan insan 'mutlak yoksul' olarak tanımlanmıştır (Gündoğan, 2013: 126). Ayrıca 2011 satın alma gücü paritesine göre kişi başına tüketimi günlük 1,90 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Doları uluslararası yoksulluk sınırı altında olanlar aşırı yoksul iken 2011 satın alma gücü paritesine göre kişi başına tüketimi günlük 1,90 ABD Doları ile günde 3,20 ABD Doları arasında olanlar orta derecede yoksul olarak kabul edilmiştir (Mason & Shetty, 2019: 23). Ancak mutlak yoksulluk sınırı, insan ihtiyaçlarının her yerde aynı olmadığını ve toplum içindeki farklılığını görmezden geldiği ve toplum içindeki bireylere uygulanacak standartlara göre ölçülemediği yönünden birçok bilim insanı tarafından eleştirilmiştir (Giddens ve Sutton, 2013: 543). Bir ülkenin bazı kesimlerinde temel ihtiyaçların fiyatları çok fazla iken bazı kesimlerinde uygun ve ucuz olabilmektedir. Bu nedenle mutlak yoksulluk sınırı bazı kesimlerde yetebilse de bazı kesimler için temel ihtiyaçları dahi karşılayamayabilir. Bu nedenle mutlak yoksulluktan çok göreceli yoksulluk, toplum içindeki yoksulluğu daha net açıklayabilmektedir.

2.2.2. Göreceli (Nispi) Yoksulluk

Göreceli anlamda yoksul, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan veya toplumun genel düzeyine göre oluşan sınırın altında harcama yapan birey veya hane halkıdır (TUİK, 2020). Dünya Bankası (2000:15), yoksulluğun boyutlarına ve yoksulluğun olmadığı bir dünyanın nasıl oluşabileceği konusuna odaklandığı raporunda yoksulluğun tanımını '*refahtan belirgin şekilde yoksun olmak*' şeklinde belirtmiştir. Temel ihtiyaçlar karşılanmasına rağmen içinde bulunulan toplumun refah seviyesinin altında

kalınması ve toplumun sosyal ihtiyaçlarına erişilememesi durumu, görelî (nispi) yoksulluğun tanımını net biçimde açıklamaktadır.

Görelî yoksullukta belli bir toplum içindeki bireylerin gıda, barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçları dışında sağlık, eğitim gibi sosyal ihtiyaçları da hesaba katılmaktadır. Zira yalnız temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bireyler, toplum içindeki herkes gibi yaşam standardına sahip olamayabilirler. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olan görelî yoksulluk, bireyi toplumsal bir varlık olarak düşünmekte ve bireyin gelir ile refah dağılımındaki farklılıklarına odaklanmaktadır (Kunduracı, 2009: 20).

ABD’de yaşayan en yoksul vatandaşlarının bile gelirinin olması Sahra-Altı Afrika, Güney Asya ve Orta Amerika’da yaşayan birçok insanın sağlık, eğitim, diğer kamu hizmetlerinden faydalanabileceğinden sosyal ve ekonomik imkânlardan çok daha fazla faydalanabilmesi, dünyanın her köşesinde yaşam standardının arasında inanılmaz düzeyde farklılıklar olduğunun göstergesidir (Acemoğlu & Robinson, 2013: 406). Dolayısıyla görelî yoksulluğun tanımına göre yoksul kişi; gelişmiş ülkede cep telefonu satın alamayan birey iken az gelişmiş ülkede ise ekmek alamayan bireye karşılık gelmektedir.

Seneler öncesine kadar ulaşılması zor olan bilgisayar, cep telefonu, bulaşık makinesi gibi hayatı kolaylaştıran teknolojik aletlere günümüzde kolaylıkla ulaşılabilmesi, bu teknolojik aletleri satın alamayan ve dolayısıyla kullanamayanlar için bir görelî yoksulluk göstergesidir. Yoksulluk, gelişmiş bir ülkenin orta düzeyli bir bölgesinde yaşayan bir ferдин bulaşık makinesi alabilecek durumda olamaması ile az gelişmiş ülkede yaşayan birinin iki tabaktan fazla alamayacak durumda olması durumu toplumsal refaha ters düşmektedir. Çünkü az gelişmiş ülkedeki iki tabağı satın alamayan birey görelî yoksul değil, mutlak yoksuldur. Ayrıca açlıktan ölen bireylerin ve yaşam standardının çok düşük olduğu bir toplumda görelî yoksulluğun tanımı anlamını yitirmektedir (Oppenheim & Harker, 1996: 11).

2.2.3. Aşırı Yoksulluk- Kronik Yoksulluk

Aşırı yoksulluk, gıda ihtiyacını dahi karşılamayan kişilerin yaşadığı durumu ifade etmektedir (Arabacı, 2017: 155). Dünya Bankası’nın belirlediği günlük 1,90 dolarlık yoksulluk sınırının altında olan kişiler, aşırı yoksul kişilerdir. Aşırı yoksul kişiler, gıda ihtiyacını dahi karşılayamamasının bir sonucu olarak iyi beslenememeleri sebebiyle hem fiziksel hem de ruhsal yönden sağlık sorunları yaşamaktadır. Sağlık sorunları yaşayan bireyler iş bulmakta zorluk çekmektedir. Bu nedenle herhangi bir işte çalışamayan bireyler için aşırı yoksulluk kaçınılmazdır. Ayrıca gelir dağılımının adaletsiz ve dengesiz olduğu ülkelerde zengin ve

yoksul kesim arasındaki farkı oldukça belirgin ve fazladır. Bir başka ifade ile zengin çok zengin, yoksul ise aşırı yoksul durumdadır.

Kronik yoksulluk, ekonomik haklardan yoksun olmanın yanında uzun süreli, şiddetli son derecede hissedilebilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan yoksulluk türüdür (Temiz, 2008: 63). Kronik yoksullar ise uzun süreli, kimileri için doğumundan bitiren hatta tüm yaşamı boyunca yoksulluk içinde olan ve yoksullukla yaşamına son veren kişileri kapsamaktadır. Kronik yoksulluğun derecesinin yoksulluğa mücadelede kullanılan ölçütlere bağlı olarak bir toplumdaki diğerine ve zaman içinde önemli ölçüde değişebilmesi olası bir durumdur (Hulme, Moore and Shepgerd, 2001: 10). Söz konusu bir toplumun gelişme ihtimallerine bağlı olarak toplum içindeki yoksul bireylerin yoksulluğunun azalması ihtimali olabileceği gibi toplum içinde yıllar boyunca değiştirilemeyecek olan nedenlerden ötürü de toplum yoksul kalabilmektedir. Aşırı nüfusu olan kırsal bölgelerde eğitim, sağlık gibi hizmetlerin toplumun her kesimine ulaşamaması, kadınların hane içinde yoğun çalışması yüzünden eğitime zaman ayıramaması söz konusu bölgelerde yoksulluğun kronikleşmesine örnek gösterilebilir.

Kronik yoksulluk, uzun dönemde oluşan ve yoksulluktan kurtulma ihtimalinin zamanla azaldığı bir yoksulluk türü olması ile aşırı yoksulluk türünden ayrılmaktadır. Özellikle gelişmemiş, güvensiz ya da kırsal alanlarda yaşayanların maruz kaldığı kronik yoksulluktur. Uygunsuz ortamlarda çalışma, çalıştığı yerlerin olumsuz koşulları nedeniyle uzun süreli sağlık sorunları yaşama ya da ayrımcılığa maruz kalmanın sonucu çok fazla iş değiştirme ya da hiç iş bulamama gibi nedenler kronik yoksulluğu destekleyici niteliktedir. Dolayısıyla kronik yoksulluktan kurtulabilme ve kronik yoksulluğu azaltabilme ihtimali çok düşüktür ve zamanla düzelmesinden ziyade yoksulluğun bir düğüm misali çözülmesi zorlaşmaktadır.

2000 yılında ortaya atılan BM Binyıl Bildirgesi, aşırı yoksulluğu azaltma ve açlığın ortadan kaldırılması, herkesin evrensel eğitimden faydalanması, çocuk ölümlerinin azalması, anne sağlığının iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyetin azalması ve kadınların güçlenmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve küresel ortaklık gibi hedefler koymuştur (DPT, 2010: 9). Bu hedefler doğrultusunda 1990'da 1,9 milyar olan aşırı yoksulluk içinde yaşayanların sayısı, 2010'da 1,2 milyara düşmüştür. Ancak yoksulluk tuzağından sıyrılamayan ve aşırı yoksulluğun yaşandığı bölgeler, 2010 yılında toplam nüfusunun %48.5'inin Dünya Bankasının yoksulluk sınırının altında olan Tropikal Sahra Altı Afrika bölgesi ile toplam nüfusunun %31'nin yoksulluk sınırı altında olan Güney Asya'dır. Bu iki ülke dünyadaki aşırı yoksulluğun yaklaşık %76'sını

oluşturmaktadır. (Sachs, 2014: 147-148). Ekonomik büyüme çabası gösteren aşırı yoksul bireyleri barındıran bölgelerin yoksulluktan kurtulması zaman almaktadır. Dolayısıyla aşırı yoksulluk süresinin uzaması yoksulluğu kronik hale getirmektedir.

2.2.4. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk

Köy ve kasabalarda yaşayan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan küçük ölçekli toplumların toprak sahibi olamaması, toprak sahibi olsa bile topraklarını verimli bir şekilde yönetebilecek bilgi ve beceriye sahip olmaması kırsal yoksulluğa neden olmaktadır. Ayrıca söz konusu toplumlarda toprakların miras yoluyla küçük parçalara bölünmesiyle tarımsal üretimin ve tarımdan elde edilen verimin düşmesi, tarımsal üretimde insan gücü yerine tarımda makineleşmenin gelişmesi ve tarım işçisine olan ihtiyacın azalması kırsal bölgelerde yoksulluğu oluşturan diğer nedenlerdir. Bu nedenle kırsal bölgelerde yaşayan yoksul bireyler, iş bulacağı ve geçimini sağlayacağı büyük kentlere göç etmeyi bir avantaj olarak nitelendirmektedir (Kartal & Demirhan, 2014: 142)

Kentsel yoksulluk, küreselleşme sonucu ortaya çıkan ve kentlerde görülen bir yoksulluk türüdür. Bireylerin sosyal refahını arttırmak amacıyla kente göç etmesi ve kentlerdeki aşırı nüfus artışı sonucun kentsel yoksulluğun artması; kentlerde sosyal, demografik ve siyasi sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle küresel kentlerde içinde gözle görülür biçimde zenginliğin yanında şiddetli bir yoksulluğun varlığı göz önüne alınarak zenginlik ve yoksulluğun bir arada bulunduğu bu alanlar arasında yoğun gözetim ve güvenlik sistemleri bulunmaktadır (Giddens & Sutton, 2013: 221). Söz konusu kentlerdeki şiddetli yoksulluğun hissedildiği alanlarda yaşayan bireylerin kent güvenliğini tehdit eden hırsızlık, gasp gibi çeşitli suçları arttırma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Ancak yoksulluğun ciddi boyutta yaşandığı bölgelerde şiddetli yoksullukla mücadele edilmesi, söz konusu sorunların çözümüne yönelik politikalar uygulanması, iyileştirici yöntemlerin geliştirilmesi yoksul toplumun yaşadığı sosyal eşitsizlik ve sosyal dışlanmanın azalmasını da destekleyecektir.

Kırsal ve kentsel yoksulluk, en çok az gelişmiş ülkelerin sorunu olmanın yanında gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeleri de ilgilendiren bir sorundur. Özellikle kırsal kesimden kente göç ile kentlerdeki nüfus artışına neden olması, bununla birlikte gecekondulaşma, çarpık kentleşme, altyapı, eğitim ve sağlık sektörlerinde yetersizlikler, kentsel şiddet gibi sorunların meydana getirmektedir. Ayrıca kentsel yaşamın yoğunluğu içinde işsiz kalan bireyler yoksul olurken çalıştıkları halde kentin pahalılığı, yeme, barınma, ulaşım, hane içi nüfus artışı sonucu günümüzde çalışan yoksullar sorunu da ortaya çıkmaktadır.

Herman (2014) çalışmasında 2007-2012 yılları arası AB ülkelerinde çalışan yoksulluğunun görülme sıklığını ve çalışan yoksulluğun temel belirleyicilerini incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre on altı AB ülkesindeki işyerlerinde yoksulluk oranı artarken söz konusu işyerlerinde yoksulluğun yaygınlığı Avrupa ülkeleri arasında farklılık göstermektedir.

2.2.5. İnsani Yoksulluk

İnsani Yoksulluk, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanmış olan İnsani Gelişme Raporunda ortaya çıkan bir yoksulluk türüdür. Gelir yoksulluğu ölçümü, bireylerin gelir düzeyine odaklanmaktadır. İnsan yoksulluk endeksinde; gelir düzeyi ölçümü yerine kısa bir yaşam, temel eğitim eksikliği ve kamu-özel kaynaklara erişim eksikliği gibi yoksulluğun en temel boyutlarının göstergeleri kullanılmaktadır (HDI, 1997: 5).

İnsani Yoksulluk Endeksi'nin (HPI) gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkelere göre farklılık göstererek Tablo 2.2.5.1.'de verilen özelliklere göre hesaplanmaktadır:

Tablo 2.2.5.1. Gelişmekte Olan Ülkeler ile Gelişmiş Ülkeler Ayrımına göre HPI Göstergeleri

	Gelişmekte Olan Ülkeler (HDI-1)	Gelişmiş Ülkeler (HDI-2)
Yaşam Süresi	40 Yaşına Kadar Hayatta Kalamama İhtimali Olan Nüfusun Yüzdesi	60 Yaşına Kadar Hayatta Kalamama İhtimali Olan Nüfusun Yüzdesi
Eğitim Düzeyi	Okuma-Yazma Bilmeyen Yetişkinlerin Yüzdesi	Okuma Ve Yazma Yetenekleri Yeterli Düzeyde Olmayan Yetişkinlerin Yüzdesi
Yaşam Standardı	<ul style="list-style-type: none"> Kamu Ve Özel Sağlık Hizmetlerinden Yoksun Nüfusun Yüzdesi Güvenli Suya Erişimi Olmayan Kişilerin Yüzdesi 5 Yaşın Altındaki Çocuklar İçin Yeterli Beslenemediği İçin Zayıf Olan Nüfusun Yüzdesi 	Gelir Yoksulluğuna Göre, Yoksulluk Sınırının Altında Kalan Nüfusun Yüzdesi
Sosyal Dışlanma		Uzun Süreli İşsizlerin Yüzdesi (12 Ay ve 12 Aydan Daha)

Kaynak: UNDP(1998: 15)

İnsani gelişme raporu sıralaması ile sağlık ve eğitim gibi endekslerdeki sıralaması bireysel refah seviyesi yüksek olan her gelişmiş ülkede aynı olmadığı gibi bireysel refahı belirli

seviyeye ulaşmış ülkelerde de sağlık, eğitim veya cinsiyete bağlı gelişmişlik düzeyinin de farklı olduğu görülmektedir (Ceylan Çakmak, 2019: 73). Bu durum kimi ülkelerde yaşam standardının gelişmiş düzeyde olması diğer ülkelerde yaşam standardının iyi olması yanında eğitim düzeyinde de gelişmiş düzeyde olduğu anlamına gelmemektedir.

2.3. Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri

Ülkelerin yoksul sayısını, yoksulluk sınırını, yoksulluğun şiddetini ve derinliğini öğrenerek yoksulluk ile mücadele etmek için çeşitli yoksulluk ölçüm yöntemleri bulunmuş ve geliştirilmiştir. Kafa Sayım Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Sen Endeksi, Foster-Greer-Thorbecke (FGT) Endeksi gelir yoksulluğunu hesaplamak için kullanılmaktadır. İnsani Kalkınmışlık Endeksi (HDI) ise yoksulluğu sağlık, eğitim ve yaşam standardına göre hesaplamaktadır. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı ile gelir eşitsizliğinin ölçümü yapılarak yoksulluğu dolaylı yünden ölçmektedir.

2.3.1. Kafa Sayım Endeksi (Headcount Ratio Index)

Yoksulluğun ölçümünde en yaygın kullanılan endeks kafa sayım endeksidir. Yoksulluk oranı olarak da bilinen bu ölçüm yöntemi, yoksulluk sınırı altında kalan kişi sayısının (Q) toplum nüfusa (N) oranıdır. Kafa Sayım Endeksi 2.1. numaralı formülde gösterilmiştir:

$$H = Q/N \quad (2.1)$$

Bu oran 1 ile 0 arasındadır. Kafa sayım endeksi, 1'e yaklaştıkça toplam nüfustaki yoksul kişi sayısı artmakta, 0'a yaklaştıkça yoksul kişi sayısı azalmaktadır. Yoksulluk sınırı kalan kişi sayısını dikkate alan bu endeks, yoksulluğun çözümüne yönelik herhangi bir bilgi sağlamamaktadır.

Sen (1981: 11); yoksulların gelirlerindeki azalmanın yoksul olmayanların gelirlerini etkilemediği ve yoksulluk sınırının kısa dönemde düşmesi durumunu dikkate almadığı yönünde ve yoksullar arasında gelir dağılımına karşı duyarsız olması gibi nedenlerden dolayı kafa sayım endeksini bazı nedenlerle eleştirmiştir. Ancak Sen'in eleştirisinin aksine bazı yazarlar, kafa sayım endeksi için esas ölçüm yöntemi olarak doğru olduğunu ve gelir dağılımının önemli olacağı yoksulluk endekslerin, geliştirilerek verimli sonuçlara ulaşılabileceğini belirtmişlerdir (Lewis ve Ulph, 1988: 129). Sonuç olarak kafa sayım endeksi sonuçlarının yetersiz ve yanıltıcı olması bu endeksin geliştirilmesinin ve yeni yoksulluk ölçümlerin ortaya çıkmasının yolunu açmıştır.

2.3.2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty Gap Index)

Yoksulluk Açığı Endeksi, yoksulluk sınırının altında gelire sahip bireylerin yoksulluk sınırına oranıdır. Yoksulluk oranının yoksulluk sınırına olan şiddetini azaltabilmek ve yoksulluğun ne derecede derinliğine sahip olduğunu ölçmek için oluşturulan yoksulluk açığı endeksi, yoksulların gelir ve tüketimlerinin yoksulluk sınırına oranı şeklinde bulunmaktadır (Şenses, 2001: 66). Yoksulluk sınırının yoksulluğun ortalama gelirinden çıkarılması ile ortaya çıkan sonucun yoksulluk sınırına bölünmesi ile bulunmaktadır. Yoksulluk Açığı Endeksi Formül 2.2.'de gösterilmiştir.

$$I = \frac{z - Y_p}{z} \quad (2.2)$$

Y_p : Yoksul Nüfusun Ortalama Geliri

z : Yoksulluk Sınırı

I : Yoksulluk Açığı Oranı

Yoksulluk açığı endeksinde yoksulluk, kafa sayım endeksinden farklı olarak biraz daha derinlemesine incelenmektedir. Yoksullar arası gelir dağılımına duyarsız olmasına rağmen yoksulluk açığı endeksinin amacı, yoksulların yoksulluk sınırına yaklaştırmak için ihtiyaç duyulan transferleri bulmak ve bulunan transferler sonucunda yoksul bireylerin gelirlerini yoksulluk çizgisine yaklaştıracak politikalara karşı analiz yapmak ve bilgi vermektir (Arabacı, 2017:191).

2.3.3. Sen Endeksi

Sen (1981), kafa sayım endeksi ve yoksulluk açığı endeksindeki eksiklikleri düzeltmek için çeşitli araştırmalar yaparak kendi adıyla anılan Sen endeksini ortaya çıkarmıştır. Sen Endeksi; yoksulların sayısı ile bir bölge ya da grup içindeki yoksullar arasında gelir dağılımı farklılıkları ve yoksulluk derinliği ile oluşturulmuş bir yoksulluk ölçümüdür.

Sen Endeksinin denklemi Formül 2.3.'te gösterilmiştir (Gündoğan, 2013: 130):

$$P_s = H I + (1 - I)G_p \quad (2.3)$$

P_s : Sen Endeksi

H : Kafa Sayım Oranı (Yoksul kişi Oranı)

I : Gelir Açığı Oranı

G_p : Yoksullar Arasındaki Gelir Dağılımının Gini Katsayısı

Sen endeksi, 0 ile 1 aralığında değerler alan bir yoksulluk açığına dikkate alan bir endekstir. Buna göre;

- $P_s=1$ olması durumunda yoksul kişi oranına eşit olmakta ve tam eşitsizlik ortaya çıkmaktadır.
- $P_s=0$ olması durumunda yoksulluk açığı oranına eşit olmakta ve tam eşitlik sağlanmaktadır.

2.3.4. Foster-Greer ve Thorbecke Endeksi (FGT)

FGT Endeksi, 1984 yılında Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilmiştir. Bu endekste, Sen endeksine ek olarak alt grup yoksulluğundaki bir değişikliğin toplam yoksulluk üzerindeki etkisini bulabilmek veya bir alt grubun toplam yoksulluğa katkısını incelemek amaçlanmıştır (Foster vd., 1984: 761). Bu endekste yoksulluk oranlarını, yoksul kitleyi sosyal, ekonomik ve bölgesel gibi gruplara ayırarak hesaplanabilmektedir.

Haneleri sırasıyla yoksul ve yoksul olmayan olarak sınıflandırmak için bir yoksulluk sınırı belirlemeyi içeren FGT Endeksi, aşağıdaki ölçütleri içermektedir (Osowole ve Bamiduro, 2013: 3):

- Kişi başı tüketimi yoksulluk sınırından daha az olan hanede yaşayan nüfusun yüzdesi tarafından verilen kafa sayısı yoksulluk endeksi (HCI);
- Ortalama bir yoksulun gelirinin yoksulluk sınırından ne kadar uzakta olduğunu hesaba katarak yoksulluğun derinliğini yansıtan yoksulluk açığı endeksi (PGI);
- Yoksulluğu şiddetini yansıtan orantılı yoksulluk açığının karesi ortalaması olarak tanımlanan yoksulluk açığının karesinin dağılımına göre duyarlı ölçüm: kareli yoksulluk açığı endeksi (SPGI).

FGT endeksi Formül 2.4.'te gösterilmiştir (Foster, Greer ve Thorbecke, 1984):

$$Pa = \frac{1}{N} \sum_j^N = 1 \left(\frac{z - y_j}{z} \right)^\alpha I(y_j \leq z) \quad (2.4)$$

P_a : FGT Endeksi

N: Hane Sayısı

z: yoksulluk sınırı

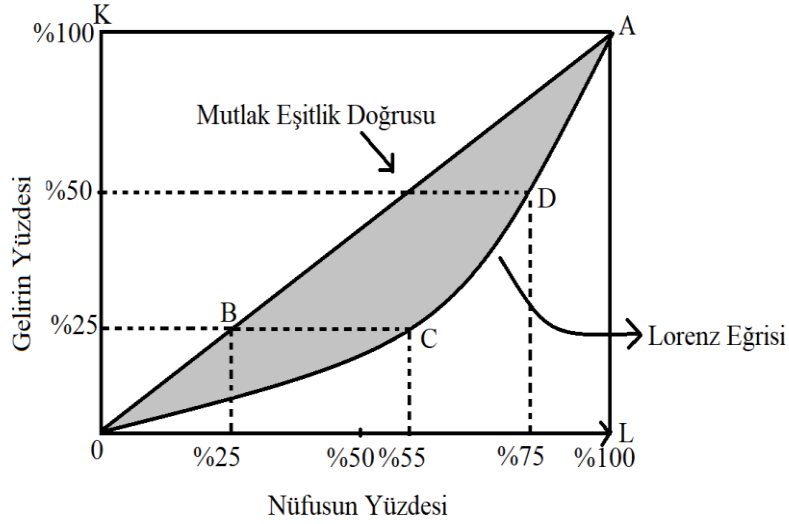
y_j : hane halkı için kişi başına harcama

a: endeksin yoksulluğa duyarlılığı

Buna göre endeks, $a = 0$ olduğunda insan sayısı endeksi (HCI), $a = 1$ olduğunda yoksulluk açığı endeksi (PGI) ve $a = 2$ kare yoksulluk açığı endeksi (SPGI) olmaktadır (Osowole ve Bamiduro, 2013: 3).

2.3.5. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

Bireysel gelir dağılımındaki eşitsizliğin derecesini belirlemek için kullanılan en yaygın kullanılan yöntem Lorenz Eğrisidir. Gini Katsayısı da Lorenz eğrisi dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Şekil 2.3.5.1. Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Dinler, 2013: 308)

Şekil 2.3.5.1.1’de görüldüğü gibi yatay ekseninde nüfusun yüzdesi, dikey ekseninde gelirin yüzdesi bulunmaktadır. Orijinden A noktasına doğru çizilmiş olan OA doğrusu, mutlak eşitlik doğrusunu göstermektedir. OA doğrusu üzerindeki her nokta gelirin ve nüfusun yüzdelerinin eşit olduğu noktaları ifade etmektedir. Ancak bir ülkenin gelir dağılımında eşitsizlik söz konusu ise, mutlak eşitlik doğrusu üzerindeki herhangi bir noktada gelirin ve nüfusun yüzdeleri denk gelmemektedir. Bu nedenle mutlak eşitlik doğrusu yanında, orijinden A noktasına doğru bir eğri çizilmektedir. Bireysel gelir dağılımının eşitsizliği arttıkça bu eğri bir pelikanın alt gagasının sarkmasına benzemektedir (Dinler, 2013: 308). Bu eğriye Lorenz Eğrisi adı verilmektedir.

Gini Katsayısı, İtalyan İktisatçı Corrado Gini tarafından geliştirmiştir. Bir ülkenin gelir eşitsizliğinin derecesini ifade etmektedir. Mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın mutlak eşitlik doğrusunun altında kalan alana bölünmesi ile Gini katsayısı elde edilmektedir. Elde edilen Gini Katsayısı 0 ile 1 arasında bir değerdir. Gini katsayısının değeri “0” ise, gelir dağılımında mutlak eşitlik, “1” ise gelir dağılımında mutlak eşitsizlik söz konusudur. Katsayının değeri “0”dan “1” e doğru arttıkça gelir dağılımındaki adaletsizlik artmaktadır.

2.3.6. İnsani Kalkınmışlık Endeksi (HDI)

İnsani Kalkınmışlık (Gelişme) Endeksi; insani gelişmenin önemli üç kavramı olan sağlık, eğitim ve yaşam standardı için normalleştirilmiş endekslerin geometrik ortalaması ile bulunan bir yoksulluk ölçümüdür. Uzun ve sağlıklı bir yaşam için yaşam beklentisi endeksi, bilgili ve eğitilmiş olmak için eğitim endeksi ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak için milli gelir endeksini içermektedir (UNDP, 2020).

İnsani Endeksine göre, bir ülkenin kalkınabilmesi için ekonomik büyüme, GSYH gibi ekonomik faaliyetler dışında yaşam beklentisi, okuryazarlık ve okullaşma oranlarının da önemli olduğunu vurgulamaktadır (Bubbico & Dijkstra, 2011: 1). Dolayısıyla ekonomik gelişmelerle birlikte bireyleri ve toplumları ilgilendiren sosyal, politik ve diğer gelişmeler ülkelerin kalkınmasındaki rolleri büyüktür. Bireylerin iyi bir eğitim alması, sağlıklı ve uzun bir hayatı olması, bunların yanında asgari bir gelir sağlamaları sonucunda toplumun gelişiminde her insan sadece ekonomik alanda değil, insanın bulunduğu her alanda gelişim sağlayacaklardır.

Kişi başına düşen GSYH açısından zengin olan bir ülke İnsani Kalkınmışlık Endeksi'ne göre daha yoksul olabildiği gibi GSYH açısından kişi başına düşen gelir düşük olan bir ülke İnsani Gelişmiş Endeksine göre olumlu sonuçlar verebilmektedir (Sachs, 2014:73). Çin ekonomisinin son otuz yıl içindeki yüksek oranlarda büyümesi, yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfus oranını düşmesi, sağlık hizmetleri ve beslenmedeki iyileşmeler sonucu yaşam süresi 66'dan 73'e uzamış olmasına rağmen Çin'deki kentsel alanların yaşadığı sağlık ve eğitimdeki kısıtlılık ile çevredeki korkunç kirlilik insanlığı tehdit etmektedir (Khan ve Zheng, 2018: 10). Dolayısıyla GSYH oranının yüksek olması Çin'i yüksek gelirli ülkelerden biri konumunda gösterse de eğitim ve sağlık hizmetlerindeki yetersizlik, su, hava ve toprak kirliliği nedeniyle ortaya çıkan çevre sorunu makul yaşam standardını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.4. Yoksulluğun Nedenleri

Çok boyutlu ve büyük etkiye sahip olan yoksulluk, zenginleşen ve küreselleşen dünyada halen artmaya devam etmektedir. Küreselleşmenin getirdiği ucuz iş gücünün çok gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere doğru kayması, dünya üzerinde gelir eşitsizliğine neden olmuştur. Yoksulluğun nedenleri, ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve kişiden kişiye; kişilerin yaşı, etnik kökeni, dinî inançları, dünya görüşü, eğitim ve gelir düzeyi gibi unsurlarının yanında yerleşim yerleri, yaşadıkları yerin coğrafi konumu ve gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar göstermektedir (Şenses, 2001: 146). Yoksulluk, tüm dünya ülkelerinin belli bölgelerinde farklı açılarda ve duyarlılıkta etkisini göstermeye devam etmektedir.

Yoksulluğu arttıran nedenler ekonomik, sosyal-demografik, siyasal ve diğer nedenler şeklinde ayrı başlıklar altında ele alınsa da çeşitli nedenlerin aynı anda yoksulluğu arttırdığı dönemler de görülmüştür.

2.4.1. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri

2008 Finansal krizi ve kriz sonrası ekonomideki negatif büyüme tüm ülkelerin toplumsal yardım harcamaları ve hizmetlerini yeniden düşünmeleri ve düzenlemeleri gereken bir tasarruf dönemine girmesinden sonra birçok ulusal refah devleti halen yoksulluğu azaltma politikalarına bağlı yaşamasına neden olmuştur (Giddens and Sutton, 2013: 539). Finansal kriz sonrası kısa dönem için yapılan tasarruflar, finansal krizden etkilenen ülkeleri bir nebze ekonomik daralmadan kurtarsa da uzun dönemde yatırım ve üretim yapmaya dönemeyen ülkelerin ekonomiler daralmaktadır. Dolayısıyla özellikle orta sınıf bireylerin yoksullaşmasına, yoksul olan bireylerin ise aşırı yoksullaşması sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır.

Mal ve hizmet fiyatlarının genel seviyesinin sürekli yükselmesi ile ortaya çıkan enflasyon, yoksulluğa neden olmaktadır. Özellikle gıda fiyatlarının artmasını yoksulluğun şiddetini de arttırmaktadır. Cardoso (1992: 3) enflasyonun yoksulluğu iki yönde artırdığını belirtmiştir: Birincisi enflasyon vergisi harcanabilir geliri azaltması ile yoksullukta artış meydana gelmektedir. Nominal ücretler, ücretliler tarafından tüketilen malların fiyatından daha az artması sonucu, işçilerin gerçek gelir azalması da yoksulluğun artış nedenlerinden ikincisidir.

Talukdar (2012) gelişmekte olan ülkelerde enflasyonun yoksulluk üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında özellikle düşük gelirli ülkelerde yaşanan enflasyonun yoksulluğa neden olduğunu, incelemede ele aldığı ülkelerde enflasyon seviyesi ne kadar yüksekse

yoksulluk seviyesi de o kadar yüksek olduğunu, kişi başına düşen GSYH'deki bir artışın mutlak yoksulluk düzeyinin düşmesine neden olduğunu belirtmiştir.

Yoksulluk, bireyin geçimini sağlamak ve hayatını idame ettirmek için gelir elde edebileceği herhangi bir işinin olmaması ve yaşam standartlarının düşmesi durumudur. İşsiz kalan bireyin gelirindeki azalma bireye maddi zarar verdiği gibi bireyin gelirindeki azalma sonucu ortaya çıkan psikolojik sorunlar ise bireye manevi zarar vermektedir. İşsizliğin gelir dağılımı üzerine etkisi incelendiğinde yoksul kesimin oluşturduğu vasıfsız işçiler büyük sıkıntılara uğrarken yüksek gelir sahibi ve belli bir serveti olan bireyler işsizliğin verdiği baskıları daha hafif şekilde atlattıkları (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013: 371). Bu nedenle, yoksulluğun uzun vadede çözümü veya en az seviyeye düşürülmesi için ancak üretici bireylerin ve toplumların varlığı, kendine yetebilir durumda olmak için çaba gösterebilen yoksul nüfusa gerekli imkânların sağlanması ile mümkün olabileceğini belirtilmiştir (Odabaşı, 2009: 5).

Bireylerin çeşitli istihdam alanlarının sağlanması ile yeni iş olanaklarından yararlanması, kalifiyeli işlerde çalışabilmeleri için gerekli olan eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri yoksulluğu azaltabilmektedir. Verimli ve etkin bir eğitimin, üretim yapabilme potansiyeline sahip bireylerin donanımlı olmasına ve etkin bir iş sahasında çalışabilme ve üretebilmesine olanak sağlayarak uzun vadeli yatırımların önünü açabilmektedir.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik; işsizlik ve yoksulluğun artmasında önemli bir husustur. Yazgan (1975: 29), bir toplumun zengin kişi sayısı çok az ve milli gelirden aldıkları pay çok fazla iken toplumun yoksul kitleleri büyük çoğunluğunu oluşturduğu ve milli gelirden çok az pay almasından dolayı insan onuruna yaraşır bir yaşam sürememesinin kabul edilebilir bir durum olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla az sayıdan zengin zenginliğine zenginlik katması, yoksulların da hala çok kötü şartlarla yaşamaya çalışması doğru bir durum değildir. Üretimde çok sayıda yoksul kişilerin bulunması ve zenginlere göre milli gelirden daha az pay alması gelir dağılımının adaletli ve dengeli dağılımına ters düşmektedir.

Keynes'e göre işçilerin yüksek tüketim eğilimine karşı gelir dağılımının bozulması, toplam talebin azalmasının yanında üretimin ve istihdamın azalmasına da neden olmaktadır (Çalışkan, 2010: 102). Dolayısıyla üretilen mal ve hizmetlere karşı talebin artması, üretimin ve istihdamın artması ile ilişkilidir.

2.4.2. Yoksulluğun Sosyal ve Demografik Nedenleri

Hızlı nüfus artışı, hane halkı içindeki nüfusun kalabalıklaşmasına neden olmaktadır. Kalabalık bir hane içinde kişi başına düşen gelirin azalması ve harcamaların artması yoksulluk sorununu beraberinde getirmektedir. Malthus'un 1798'de yayınlanan "Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme" adlı eserinde Malthus, nüfus artışının uzun vadede gıda ve mal arzında nüfusa oranla belirli bir azalmanın olacağını, bununla birlikte kısa vadede genel bir arz fazlasının olabileceğini belirtmiştir (Güneş, 2009: 135). Hızlı nüfus artışı ile bireylerin temel ihtiyaçlarının toplam nüfusa göre dağılımı düşünüldüğünde kişi başına daha az pay düşecek ve gıda yoksulluğu yaşanacaktır. Ancak Karl Marx'a göre, sanayi devrimi ile ortaya çıkan emek ihtiyacı genç nüfusun artışı ile karşılanmış ve çalışan nüfus artmıştır. Bununla birlikte endüstriyel üretim ile kapitalist sömürü, işçilerin çok genç yaşta ölmesi ve çok yüksek ölüm oranlarına neden olmuş; bu durum olarak yaşayan kitlenin hızlı bir şekilde yeniden üretiminin gerektiği görülmüştür (Jermain, 1975: 178). Dolayısıyla kapitalist birikim için en önemli unsurun genç iş gücünün varlığı olduğu son derece açıktır. Bu karşılaştırmanın ışığında Malthus uzun dönem artan nüfusun yoksulluğa neden olabileceğini öngörürken Marx ise artan nüfusu, çalışan nüfusu karşılayan ve kapitalist sömürünün emekçileri olarak görmüştür.

Az gelişmiş ülkeler, iyi bir eğitim ve sosyal güvenlik sistemine sahip olmadığı gibi kalabalık evlerde yaşayan çocuklar yetersiz beslenmekte; eğitim ve sağlık şartlarının iyi düzeyde olmadığı yerlerde büyümeye çalışmakta ve daha küçük yaşta kalifiyesiz işçi olarak çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar (Kabakçı Karadeniz, 2017: 164). Eğitim alması gereken yaşta, sadece gıda ihtiyacını karşılamak için bazen esnek saatlerde ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalan çocukların birçoğu esnek saatlerde ve ağır işlerde çalışmaktadır. Bunun sonucunda eğitimsiz, sosyal güvencesiz yaşayan çocukların vasıfsız ve belirsiz iş hayatı, onları bilinmez bir yola sürüklemekte; çocukların birçoğu ömrünü yoksul olarak devam ettirmektedir.

Gelir düzeyi yüksek olan toplumlarda eğitim için yapılacak harcamaların uzun vadeli düşünülmesi oldukça önemlidir. Çocuklarının iyi eğitim alması için gerekli tüm imkânları sunabilen ebeveynler, genellikle eğitime pay ayırabilecek düzeyde geliri olan yüksek bireylerden oluşmaktadır. Zira eğitim düzeyinin yetersiz olması yoksulluğu etkilemektedir. Ülkelerin az gelişmiş bölgelerinde okulların azlığı ve öğretmen eksikliği, okulların yerleşim yerlerine uzak olması, söz konusu bölgelerde yaşayan öğrencilerin eğitim alamamasına neden olmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan ve eğitim almakta zorlanan öğrencilerin karşılaştığı imkânsızlıklar, bölgenin gelişme imkânını da büyük ölçüde ve olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca temel ihtiyacını karşılayabilecek kadar geliri, imkânı ve zamanı olmayan bireyler, eğitim imkânlarından uzak kalmaktadırlar.

Balcı İzgi ve Dineri (2018) 30 Avrupa ülkesi için 2003-2017 yılları arasında ilköğretim ile üst eğitim-öğretimin yoksulluk üzerindeki etkisini incelediği çalışmada; eğitim ve öğretimin beşeri sermaye, gelir dağılımı ve yoksulluğu olumlu yönde etkilediğini, ilk, orta ve üzeri eğitimdeki artışın yoksulluk oranını azalttığını belirtmiştir.

Bir ülke içinde bir bölgeden başka bölgeye veya bir ülkeden başka ülkeye göç etmesi, göç edilen yerde hızlı nüfusun artması nedeniyle göç edilen yerin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Az gelişmiş bölgelerdeki eğitim seviyesindeki yetersizlikler, sağlık sektöründeki eksiklikler, iş olanaklarının azlığı söz konusu bölgelerdeki yoksulluğun şiddetini arttırmaktadır. Bu nedenle yaşadığı bölgeye göre daha donanımlı bir eğitim alanına sahip, daha iyi iş olanaklarını ve daha iyi yaşam standartlarını içinde barındıran; ayrıca yaşadığı bölgedeki sosyal, siyasal, ekonomik nedenlere bağlı çeşitli olumsuzluklardan uzaklaşmak için bireyler bulunduğu bölgeden ya da ülkeden başka bölge ya da ülkeye göç etmektedirler. Ayrıca bu durum kentsel yoksulluğu da beraberinde getirmektedir. Kentlere yeni göç etmiş insanların uzun süre yerleşim yerini sağlayamaması nedeniyle gökdelen altlarında, yer altı treni banliyölerinde, karton kutular üzerinde yaşam sürdürmeleri ve bu durumun ABD metropollerini gibi gelişmiş ülkelerin ve dünyadaki önemli kentleri içinde barındıran Batılı ülkelerinin metropollerinde rastlanmaktadır (Beyazıd, 2020: 2982)

Göçmenler tek başına veya toplu olarak yer değiştirebilmektedir. Göçmenler, özellikle barınma ihtiyacını daha ucuz yolla karşılayabilmek ve kent yaşamına uyum sağlayabilmek için özellikle kentlerin kesimlerine yerleşmeyi tercih etmektedirler. Kentin kenar kesimlerinde yaşayan yerli halk, yeni gelen insanların ihtiyaçlarını minimum düzeyde karşılamakta ve yeni gelen insanların yeni yaşam alanlarına daha kolay uyum sağlamayabilmesi için barınma yeri, geçinmesi için iş bulma konusunda yardım etmektedirler (Akkaya 2002: 210). Söz konusu yardımlar özellikle göç eden ailelerin kentte yaşayan arkadaş ve akrabaların vasıtasıyla mümkün olmaktadır.

2.4.3. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen terör; siyasi amaçlar doğrultusunda devletlerin politikalarını olumsuz şekilde etkilemek için ortaya çıkmaktadır. Terör, faaliyet gösterdiği bölgelerde yaşayan bireyleri sosyal ve ekonomik yönden etkileyerek hem ülke vatandaşlarına hem de devlete büyük ölçüde maliyet yüklemektedir.

Özdemir, Eser ve Erol (2018), terörden etkilenen ilk 50 ülkeyi esas alarak küresel terör ile yoksulluk ilişkisini inceledikleri çalışmada terör olaylarının arttığı bölgelerde yaşam

beklentisinin azaldığı, okullaşma oranının azaldığı ve kişi başına düşen gelirin azaldığı ve bölgelerdeki politik istikrarın bozulduğu görülmektedir. Dolayısıyla terör faaliyetlerinin arttığı bölgelerde maddi ve manevi yoksulluğun oluşmasının yanında insani gelişmenin de olumsuz yönde etkilendiği gözlemlenmektedir.

Sömürgecilik faaliyetleri, dünya tarihi boyunca yoksulluğu etkileyen nedenler arasında görülmüştür. Avrupa Devletleri, coğrafi keşiflerle birlikte Hindistan, Latin Amerika ülkelerinin olduğu bölgeler ve Afrika ülkeleri üzerinde yaptığı keşif çalışmalarında, bölgedeki değerli madenleri ve verimli kaynakları elde etmişlerdir. Değerli madenlerin hammaddelerini işlemek için kendi ülkelerine taşımışlar ve söz konusu ülkelerin yoksullaşmasına neden olmuşlardır. Ayrıca Afrika, Sanayi Devriminin yarattığı imkânlardan çok az yararlanmakla birlikte uzun yıllar boyunca Afrika'nın bazı küçük bölgeleri, bazı kısa dönemler dışında teknoloji, siyasal gelişim ve refah düzeyi gibi yoksulluğu azaltabilecek nedenlerden uzak kalmıştır (Acemoğlu ve Robinson, 2013: 111). Sömürgeciliği kendisine ilke edinmiş ekonomik ve siyasi kurumların ve mutlakiyet rejimlerin varlığı söz konusu ülkeleri yoksulluğa mahkûm etmiştir.

2.4.4. Diğer Nedenler

Deprem, sel ve kuraklık gibi doğal afetler ile tüm dünyayı tehdit edecek salgın hastalıkların ortaya çıkması ve yayılması gibi olağanüstü durumlar yoksulluğu etkilemektedir. Deprem, heyelan, tsunami ve sel gibi yıkıcı doğal afetler sonrası çok sayıda evlerin, işyerlerinin zarar görmesi, birçok insanın hayatını kaybetmesi ile bölgede yaşayanların hem ekonomik hem de psikolojik yönden eski haline dönebilmesi zaman almaktadır. Ülke ekonomilerinin doğal afetlerin yaşandığı bölgeler için yaptığı olağanüstü kamu harcamaları ile söz konusu bölgelerin eski haline dönebilmesi için yapacağı yatırımlar sonucu oluşan ekonomik kayıplar yoksulluğu arttırmaktadır.

2.5. Vergi Kavramı

Günümüzde kamu gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturan ve parasal olarak toplanan vergilerin tarihi kökeni, paranın icadından çok daha öncesine dayanmaktadır. Nüfusun artması, yeni devletlerin kurulması ile toplumlar arası siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkiler artmış; dolayısıyla toplumun ortak ihtiyaçları da artmış ve bu ihtiyaçların giderilmesi gerekmiştir. Bu nedenle devletlerin en önemli kaynağı vergiler ortaya çıkmıştır.

Yerleşik hayata geçmiş toplumlarda tapınakların inşa edilmesi ile dönemin insanların tanrılara hediye vermesi ve din adamlarının halktan tanrı adına hediyeler toplaması verginin

ortaya çıkışının göstergesidir. İlk çağda mutlakiyet rejimlerin görüldüğü Çin, Mısır ve Babil gibi medeniyetlerde vergiler, saray ve savaş giderlerinin karşılanmasında toplanmıştır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu 2012: 80). Bu dönemde savaş ganimetleri ve dönemin hükümdarlarının mülk gelirleri, kamu giderlerinin büyük bir kısmını karşılamıştır. Savaş ve saray giderlerinin artması, yerleşik hayatın getirdiği tapınak ve piramit yapımı gibi şehircilik faaliyetleri kamu giderlerini artırmıştır. Giderlerini karşılayabilecek kadar geliri olmayan devletler, diğer devletlere borçlanmaya gitmişlerdir. Savaş, doğal afet gibi olağanüstü durumlarda alınan süreksiz vergiler, devlet borçlarının ödenememesi ve giderlerin artması ile vergileri olağan ve sürekli hale getirmiştir. Başka bir ifade ile kamu hizmetlerinin artması, derebeyi veya kabile başkanının yerine devletlerin geçmesi ile hediye ve yardımların yetersiz kalması, gönüllü bağışları zorunlu hale getirmiştir (Kaya, 2019: 11). Bu durumda kamu harcamalarının karşılanmasında vergiler şeklen ve maddeten zora dayanan bir yükümlülük durumuna gelmiştir (Şafak, 1994: 12).

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergiler, tarih boyunca verginin toplanma amacına göre evrimleşmiştir. Bu evrimleşme ile birlikte birçok yazar ve araştırmacı çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur:

Due (1963: 88), verginin devlet faaliyetlerinin finansmanı için şahıslardan talep edilen, şahıslardan talep edilmesine rağmen devletin vereceği hizmetten sadece o şahsın faydalanmadığı, zorunlu ve karşılıksız olarak temin edilen ödemeler olduğunu belirtmiştir.

Dikmen'e (1964: 98) göre vergi, “devlet ya da devletin devrettiği vergi koyma yetkisine sahip diğer kamu tüzel kişilerce fert ve kurumlardan cebri olarak, belirli kurallara göre ve karşılık belirtilmeksizin alınan parasal tutarı” olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifade ile vergi, devletin egemenlik yetkisini kullanarak kamu harcamalarının karşılanması amacıyla ve kişilerin ödeme gücü esas alınarak kişilerden toplanan ve kaynağı mili gelir olan tek taraflı, zorunlu ve nihai parasal tutarlardır (Eker, 2004: 117). Tanımlamalar göre vergiyi diğer kamu gelirlerinden ayrılan özellikleri: zorunlu, karşılıksız ve parasal ödemeler olduğu görülmektedir.

Devlet, vergi ve vergi benzeri kamu gelirlerin karşılığı olarak kamusal malları finanse etmekte ve devletin içinde bulunduğu sosyoekonomik sorunları çözmek için önlemler almaktadır. Vergi diğer kamu gelirlerinden farklı olarak karşılıksızdır. Bir başka ifade ile verginin bireysel bir karşılığı yoktur. Vergiyi ödemesi gereken (vergi borçlusu) gerçek veya tüzel kişiler, ödedikleri verginin karşılığını bireysel hizmet olarak isteyemezler ve bu hizmet

için hak iddia edemezler. Vergisini ödeyen ve ödemeyen herkes, kamu mal ve hizmetlerinden faydalanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73. maddesindeki Vergi Ödevi başlığı altında vergi şu şekilde açıklanmıştır:

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.”

Adam Smith’in vergileme ilkeleri; adalet, belirlilik (kesinlik), uygunluk ve iktisadilik ilkeleri günümüzdeki vergiler için uygun ilkelere sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen *herkesin mali gücüne göre* vergi ödemesi vergilemedeki *adalet ilkesini* desteklemektedir.. Verginin anayasada belirtilmiş olması verginin *belirlilik ilkesi* bağdaşmaktadır. Bireyler arasında hiçbir ayırım yapılmaksızın her bireyden ödeme güçlerine göre ve uygun orana göre alınması verginin *uygunluk ve adalet* ilkesini desteklemektedir. Ayrıca vergilerin vergi yükümlüsünden uygun koşullarla alınması, bir başka deyişle bazı vergilerin ödeme tarihlerinin belli tarihlerde olması ve belli taksitlere bölünerek alınması vergilemenin *uygunluk ilkesi* ile ilgilidir. Vergilerin minimum maliyetle toplanmasını amaçlayan vergileme ilkesi, *iktisadilik ilkesidir*. İktisadilik ilkesine göre toplanan vergilerin mümkün olduğunca az maliyet ile devletin hazinesine girmesi önemlidir.

2.6. Verginin Fonksiyonları

Verginin ortaya çıkma amacı verginin asli fonksiyonu kamu harcamalarını finanse etmektir. Ancak verginin toplanma amaçlarının artması ile verginin fonksiyonu kamu harcamalarını finanse etmekle sınırlı kalmamış, ortaya yeni vergi fonksiyonları da çıkmıştır. Günümüzde verginin fonksiyonları mali ve mali olmayan fonksiyonlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.6.1. Mali (Fiskal) Fonksiyonlar

Adam Smith ve diğer klasik iktisatçılar; güvenlik, savunma ve adalet gibi temel kamusal hizmetlerini yerine getirmek amacıyla devletin piyasaya minimum düzeyde müdahale etmesini ve piyasaya müdahale etmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Devlet temel kamusal hizmetlerini finanse etmek amacıyla gelir elde etmek zorundadır. Devletin yaşamını devam ettirebilmesi ve temel görevlerini yerine getirmesi için vergi geliri elde etmesi, verginin mali fonksiyonudur.

2.6.2. Mali Olmayan (Ekstra Fiskal) Fonksiyonlar

Verginin mali fonksiyonu dışında kalan sosyal ve iktisadi fonksiyonları verginin ekstra fiskal fonksiyonları içinde yer almaktadır. Klasiklere göre devletin ekonomiye müdahalesi minimum olması görüşü 1929 Büyük Buhranından sonra yetersiz kalmış; yerini gerektiğinde piyasaya devletin müdahale etmesi gerektiğini savunan Keynesyen görüşe bırakmıştır. Bu görüşe göre devlet, tam kamusal mal ve hizmetleri karşılamak dışında sağlık, eğitim, altyapı gibi yapı kamusal mal ve hizmetler ile gerektiğinde özel sektörün yetersiz kaldığı hizmetleri de karşılamaktadır.

Etkin bir vergi sisteminde yük dağılımındaki eşitlik ve kaynak kullanımında verimlilik sağlanmalı, makro politikanın hedefleri ve yönetim kolaylığını karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır (Musgrave, 1989: 217). Dolayısıyla mali olmayan fonksiyonlarında vergi; nüfusun ve şehirleşmenin artması ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte ekonomik kalkınmayı arttırmak ve yoksulluk, enflasyon, işsizlik, altyapı gibi sosyoekonomik sorunların çözümü ve önlemler almak için kullanılmaktadır.

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesinde ekonomik büyüme düzeyinden kamu harcamalarına doğru bir yönün olduğunu ileri süren yazar Adolph Wagner'dir. Wagner, 19. Yüzyılda ABD, Japonya ve birçok Avrupa ülkelerindeki kamu kesimindeki büyümesinin bir ekonomideki kişi başına düşen gelir artışı ile olduğunu gözlemlemiştir; bu durumun sosyal ve ekonomik faktörlerle açıklanması gerektiğini belirtmiş ve bir ülkenin savunma hizmetleri dışında adli hizmetler, sağlık, eğitim, bankacılık gibi hizmetlerin kamu kesimi tarafından karşılanmasının gerektiğini savunmuştur (Eker, 2004: 61). Wagner, söz konusu hizmetlerin özel sektör tarafından sunulmasının zor olduğunu ve ülke ekonomilerinin büyümesi amacıyla kamu kesiminin bu hizmetleri zorunlu olarak karşıladığını belirtmiştir. Ayrıca sanayileşme ve küreselleşme ile birlikte meydana gelen hızlı nüfus artışının ve kentleşmenin getirdiği kamu harcamalarındaki artışın toplum yaşamını düzenlenmesi için çeşitli düzenlemelerin oluşturulmasına ve yeni kanunların çıkarılmasına neden olmuştur (Sancar, 2012: 4).

2.7. Verginin Sınıflandırılması

Günümüzde çok sayıda ve çok özellikli vergilerin olması, bu vergilerin belirli özelliklere, etkilere ve kıstaslara göre sınıflandırılmasını gerektirmiştir. Musgrave (1989: 213) satıcının veya alıcının piyasadaki konumuna, üretim veya faktör piyasalarına, hanelere veya

firmalara dayandırmakla birlikte vergi mükellefinin gelir kaynağına veya tüketimine göre vergilerin sınıflandırılabilceğini belirtmiştir.

2.7.1. Gelir-Servet-Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir-Servet-Harcamalar üzerinden alınan vergilerin ayrımı, verginin konusuna göre yapılmaktadır. Gelir vergisinin konusu gelir, servet vergilerinin konusu menkul ve gayrimenkul kıymetler üzerinden elde edilen kazançlar, harcama vergilerinin konusu ise mal ve hizmet alımları ile hukuki muamelelerdir.

Verginin konusu olan gelir kavramı, iki kurama göre açıklanmaktadır. Kaynak kuramı geliri dar anlamda, safi artış teorisi ise geniş anlamda tanımlamaktadır. Kaynak kuramına göre gelir; belli bir üretim faaliyetine katıldığında elde edilen değerler iken safi artış kuramına göre gelir; kaynağı ne olursa olsun, belli bir zamanda satın alma gücünde ortaya çıkan her türlü artış olarak ifade edilmektedir (Öncel, Kumrulu & Çağan, 2002: 239-240). Bir başka ifade ile dar anlamda gelir, bireylerin sahip oldukları üretim faktörlerinin çeşitli üretim faaliyetlerinde kullanılması sonucu elde ettikleri değerler olarak tanımlanırken bir kimsenin belli bir zaman aralığında tüketimi ile söz konusu zaman aralığında mal varlığında meydana gelen net artışlardır (Şenyüz, Yüce & Gerçek, 2012: 4-5).

Gelir üzerinden alınan vergiler, gelir vergisi ve kurumlar vergisidir. Gelir vergileri gerçek kişilerin tüm kazanç ve iratlarını; kurumlar vergisi kurumların kazançlarını ele almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Kurumlar Vergisi Kanununun 1. Maddesine göre: “*sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadî kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler, iş ortaklıkları*” kurumlar vergisinin konusunu oluşturmaktadır.

Servet, bir gerçek veya tüzel kişinin belirli bir dönem içinde sahip olduğu aktif olan menkul mallar ve stokta bulunan gayrimenkullerin tamamına karşılık gelen ekonomik değerleri kapsamaktadır (Bilici & Bilici, 2011: 181). Servet vergileri, söz konusu menkul ve gayrimenkul kıymetlerin tamamı veya bir kısmı üzerinden alınan vergilerdir. Her yıl ödenmesi gereken servet vergileri sürekli servet vergileri iken; bir kere ödenen servet vergileri ise geçici servet vergileri olarak adlandırılır.

Emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi ile motorlu taşıtlar vergisi servet üzerinden alınan vergilerdir. Vergilerin temel amacı devlete gelir sağlamanın yanında servet vergilerinin devlete gelir sağlamanın ötesinde, toplum içindeki mali dengesizlikleri düzeltmek, vergilemede adaleti ve eşitliği sağlamak, gelir ve harcama vergilerini tamamlamak, kontrol

etme ve servet verimliliğini artırarak ekonomik etkinliği sağlamak gibi sosyal işlevleri bulunmaktadır (Öz, Kutbay & Buzkıran, 2014: 2)

Katma değer vergisi (KDV), genel ve özel tüketim vergileri, gümrük vergisi, çeşitli üretim ve satış vergileri harcamalar üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler, bazı kaynaklarda gider vergileri olarak da adlandırılmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergilerin en gelişmiş KDV, çok aşamalı bir satış vergisidir. Tüketicilerin harcamaları üzerinden alınan bir vergi olmasına rağmen tüccarlar çoklu vergilendirmenin önüne geçmek için tedarikçiler tarafından kendilerine yansıtılan KDV'yi müşterilerinden tahsil etmektedir (Sezgin, 2007: 57). Herhangi mal ve hizmet üzerindeki KDV her zaman son tedarikçiden alınan KDV'ye eşit olmaktadır. Ayrıca KDV'de üretim, dağıtım ve hizmet sektörleri her el değiştirme aşamasında vergilendirilmesine rağmen işletme girdilerine yüklenen vergiler, vergi borcundan indirilmektedir (Arslan, 2011: 7).

Vergi adaletini sağlama açısından en fazla tercih edilen vergi gelir üzerinden alınan vergiler, verimlilik açısından en fazla tercih edilen tüketim üzerinden alınan vergilerdir (Sağbaş ve Saruç, 2010: 22). Gelir vergileri, kişinin ödeme gücüne göre ödediği bir vergi olma özelliğinden dolayı şahsidir; bu nedenle diğer vergilere göre vergi adaleti açısından uygundur. Ancak bu karşılaştırmanın aksine gelir, harcama ve tüketimin yaşamın belirli evrelerinde farklılık göstermesi hususunda bireyin refahının gelirden çok tüketimden etkilendiğini ileri sürülen bir çalışmada, tüketim vergilerinin gelir vergilerinden daha adaletli olduğu da savunulduğu da görülmektedir (Sağbaş, Saruç & Savaşan: 2011: 55). Bunun nedeni ise, adil olmadığı düşünülen düz oranlı tüketim vergilerinin uzun vadede artan oranlı vergiler gibi olabilmesidir.

2.7.2. Dolaylı ve Dolaysız Vergiler

Vergilerin ekonomik faaliyetlerini konu alan vergi ayrımıdır. Dolaylı ve dolaysız vergilerin ayrımı; verginin yansımaları, verginin adaleti, verginin sürekli olup olmadığı ve mali anestezi gibi kavramlara göre yapılmaktadır.

- Dolaylı ve dolaysız vergiler ayrımında en bilinen ayrım verginin yansımalarıdır. Verginin yansımaları, bir yükümlünün ödediği vergiyi arz ve talep koşullarından yararlanarak kısmen ya da tamamen ileriye ya da geriye olmak üzere başkasına aktarılması işlemidir (Erdem, Şenyüz & Tatlıoğlu, 2012: 113). Bu nedenle vergiyi ödeyen kanuni mükellef ile verginin üzerine aktarıldığı fiili mükellef farklı kişiler olmaktadır. Ödenecek verginin bir başkasına kolaylıkla

yansıtılması yani devredilmesi dolaylı vergilerin özelliğidir. Dolaylı vergiler kapsamına giren harcamalar üzerinden alınan vergilerde vergiyi ödeyenin gelir seviyesine bakılmamaktadır. Dolaysız vergiler ise yansıtılması zor vergilerdir. Gelir ve servet vergileri dolaysız vergiler iken harcama harcamalar üzerinden alınan vergiler dolaylı vergilerdir.

- Verginin adaleti: Dolaysız vergilerin dolaylı vergilere göre yansıtılabilmesi dolaysız vergilerin adil dağılabileceğini göstermektedir. Herkesin mali gücüne göre vergi alınma durumu, adaletli bir verginin toplandığı destekler niteliktedir. Gelir ve kurumlar vergisi ile servet üzerinden alınan vergiler gibi dolaysız vergiler bireyleri gelir ve servet sahibi olmasından dolayı vergi ödemeye karşı yükümlü yapmaktadır. Ancak geliri ve serveti olmayan birey için vergi ödemek söz konusu değildir.
- Verginin sürekliliği: Vergi konusu süreklilik gösteriyorsa söz konusu vergi dolaysız vergi, vergiyi doğuran olay ya da vergi konusu geçici ise vergi dolaylı vergidir. Dolayısıyla verginin kim tarafından ödeneceğinin bilinmesi ve verginin sürekliliği dolaysız vergilerin özelliklerini göstermektedir.
- Mali anestezi (Mali His İptali): Vergi yükümlüsünün vergi borcunu ne kadar ödediğini bilmemesi, hissetmemesi durumudur. Dolaysız vergilerde vergi yükümlüsü vergi dairesine karşı karşıya gelmekte ve ödediği vergiyi hissetmektedir. Ancak dolaylı vergilerde vergi oranı yüksek olduğunda bile vergi yükü hissedilemez (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2012: 119). Dolaylı vergiler dolaysız vergilere göre adaletsiz olmasına rağmen vergi yükümlüleri dolaysız vergilerde tepki göstermezler. Bunun nedeni dolaylı vergilerin vergi yükümlülerinden hissedilmeden alınmasıdır.

Gelir ve servet vergileri dolaysız, harcama vergileri ise dolaylı vergilerdir. Ancak bazı vergilerin kimi zaman dolaylı kimi zaman dolaysız olduğu görülmüştür (Akdoğan, 2006: 283). Ayrıca kısmen ya da tamamen yansıtılabilir vergiler de söz konusudur.

2.7.3. Advalorem Vergiler ve Spesifik Vergiler

Vergi mükellefi üzerine düşen vergi borcunu hesaplama biçimine göre matrah üzerinden advalorem ve spesifik vergilerin ayrımı yapılmaktadır. Advalorem vergilerde verginin konusu olan herhangi bir varlığın değeri; spesifik vergilerde vergilendirilecek herhangi bir varlığın miktarını esas alınmaktadır. Advalorem vergiler vergilendirilecek ögenin

değeri üzerinden belirli oranlarda alınmaktadır. Spesifik vergi üzerinden vergilendirme ise verginin konusu olan malın uzunluğu, ağırlığı, sayısı, hacmi, yüzölçümü, gibi birim başına göre üzerinden alınması işlemidir. Gelir vergisi, KDV, ithalat ve ihracat vergileri advalorem vergilerdir. Motorlu taşıtlar vergisi (MTV) spesifik vergileri içinde yer almaktadır.

Hükümetlerin tütün kullanımını azaltması ile halk sağlığını olumlu etki sağlamak ve hükümetlerin gelir oluşturmaya ilişkin sigara başına sabit bir miktar veya tütün ağırlığına göre *spesifik vergi* alırken fabrika veya perakende fiyatının bir yüzdesine göre *advalorem vergi* alınmaktadır (WHO, 2001). Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği bu uyumlaştırma, tütün vergilerinden daha fazla gelir elde ederek sağlık sektörü için ek bir finansman sağlama ihtimalidir. Günümüzde Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede sigara üzerinden alınan vergi gelirleri ve vergi gelirlerinin elde edilme amaçları benimsenmektedir.

2.8. Vergi Yüğü

Devlet, kendi üzerine düşen görevlerini yerine getirmek amacıyla çeşitli kaynaklardan gelir sağlamaktadır. Bu kaynakların büyük bir bölümü vergi gelirleridir. Vergilerin vergi mükelleflerinin ödeme gücünü azaltmasından dolayı vergi ödeyenler tarafından bu durum yük olarak hissedilmektedir. Ayrıca ülke ekonomisindeki kaynakların ne kadarlık bölümünün devlet tarafından vergi veya diğer isimler altında alındığı vergi yükü ile ifade edilmektedir (DPT, 2007: 3). Vergi yükü kavramı, bir ülkenin kamu maliyesinin değerlendirilmesinde kullanılan göstergeler içinde önemli bir yere sahiptir. Vergi yükünün kişiler arasında adalet ilkesine uygun şekilde dağıtılması, gerçek gelir bölüşümüne uygun olması, adil bir vergi sistemi için kabul edilebilir bir durum olarak görülmektedir (Due, 1963: 113).

Verginin ödenmesi anında hissedilen etkinin gerçek seviyesinin tanımlanması ve ölçülebilir bir maliyet unsuru olması vergi yükünün tanımını karşılamaktadır (Mayburov 2011: 102). Vergi yükünün Formül 2.5'te şu şekilde gösterilmektedir:

$$V_y = V_ö / G \quad (2.5)$$

(*Vergi yükü = Ödenen Vergi/Gelir Miktarı*)

Formül 2.5'ten hareketle, vergi ödemekle yükümlü olan bireyin gelirinin sabit olduğunu varsayalım. Ödenen verginin artması ile birey üzerindeki vergi yükü artacaktır. Vergi yükü ile ödenen vergi arasında pozitif bir ilişki söz konudur. Ancak ödenecek vergi sabitken gelir attığında bireyin vergi yükünde azalma meydana gelmektedir. Bir başka ifade ile vergi

yükü ile gelir arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Vergi yükü; toplam vergi yükü, net vergi yükü, bireysel (kişisel) vergi yükü ve gerçek vergi yükü şeklinde ele alınabilir:

- Toplam Vergi Yükü:

Bir ülkenin, devletin belirli dönemlerinde topladığı tüm vergilerin gayri safi milli hasılaya (GSMH) oranıdır ve Formül 2.6'daki gibidir (Pehlivan, 2010: 159):

$$\text{Toplam Vergi Yükü} = \frac{\text{Devletin Vergi Geliri}}{\text{GSMH}} \quad (2.6)$$

- Net Vergi Yükü

Bir ekonomide toplanan tüm vergilerden, mali yardımlar ve transferlerin çıkarılması sonucu kalan kısmının milli gelire bölünmesi ile bulunmaktadır (Eker, 2004: 179). Net vergi yükü, ekonomi için hesaplanabilmesine rağmen kişi bazında hesaplanabilmesi zor olmaktadır. Bunun nedeni tam kamusal mal ve hizmetlerinin faydaları bölünemez ve kişi bazında fayda sağlanamaz niteliktedir.

- Gerçek Vergi Yükü

Gerçek vergi yükü, ödenen vergi ve yansıyan verginin toplamından kamu harcamalarının faydası ve yansıtılan vergilerin toplamının çıkarılması sonucu ortaya çıkan sonucun gelir içindeki payına eşittir. Gerçek vergi yükü Formül 2.7'deki gibidir:

$$\text{Gerçek Vergi Yükü} = \frac{(\text{Ödenen vergi} + \text{Yansıyan Vergi}) - (\text{Kamu Harcamasının Faydası} + \text{Yansıtılan Vergi})}{\text{Gelir}} \quad (2.7)$$

Efektif vergi yükü olarak da ifade edilen gerçek vergi yükünün formülünden hareketle ödenen vergi ve gelir hesaplanırsa da kamu harcamalarının faydasının, yansıyan ve yansıtılan vergilerin net olarak ölçülememesi, gerçek vergi yükünün sağlıklı bir şekilde belirlememesini göstermektedir (Demir, 2013: 14).

- Bireysel (Kişisel) Vergi Yükü

Bireysel vergi yükü, objektif vergi yükü ve sübjektif vergi yükü olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektif vergi yükü, verginin konusu ile sübjektif vergi yükü ise vergi borcunu

ödeyen kişi ile ilgilenmektedir. Schmölders (1976: 134), verginin ne üzerinden alındığından çok vergi borcunu kimin ödeyeceği konusunun daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Objektif Vergi Yükü: Kişilerin belirli bir dönemde ödedikleri vergilerin aynı dönemde elde ettikleri gelire oranlanması yoluyla hesaplanabilmektedir. Formül 2.8’de gösterilmektedir (Sağbaş ve Şen, 2015: 292).

$$\text{Kişisel Vergi Yükü} = \frac{\text{Kişinin Ödediği Toplam Vergiler}}{\text{Kişinin Toplam Geliri}} \quad (2.8)$$

Sübjektif Vergi Yükü: Vergi baskısı (tazyiki) ile aynı anlama gelen sübjektif vergi yükü, vergi ödemem bireylerin davranışları üzerinde meydana gelen psikolojik etkiyi ifade etmektedir (Pehlivan, 2010:160). Bireylerin hissettiği bu etki hesaplanamamaktadır. Ayrıca vergi ödemekle yükümlü olan bazı bireyler, bu baskıdan kurtulabilmek için vergi ödemem aksine vergi ödememek için türlü yollar arayacaklardır. Dolayısıyla mükellefler üzerinde vergi yükü; vergi yansımaları, vergi telafisi, verginin amortismanı, vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma gibi tepkilere neden olabilmektedir.

2.9. Vergi Baskısı (Tazyiki)

Vergi baskısı, vergi ödememlerinin ekonomiye potansiyel etkisini yansıtan büyüklük olarak tanımlanmaktadır (Mayburov 2011: 102). Üzerine vergi borcu düşen vergi mükellefleri üzerinde baskı hissetmektedirler. Ancak vergi mükellefleri üzerindeki vergi baskısı psikolojik bir baskıdır ve mükellefleri ne ölçüde etkilediği bilinmemektedir. Vergi baskısı, vergi mükelleflerine göre etkisinin farklı olması ile verginin mükellefler üzerindeki etkisinin ölçülebilmesi söz konusu değildir. Sübjektif vergi yükü konusunda da bahsedildiği üzere vergi baskısına karşılık çeşitli tepkiler ortaya çıkmaktadır. Bu baskı; mükellefin vergiden kaçınması, vergi kaçırması, vergi telafisi ve vergiyi yansıtması gibi durumlara yönelmesine neden olmaktadır.

2.9.1. Vergiden Kaçınma

Vergi mükellefinin üzerine vergi borcu düştüğünü hissetmesi ile ortaya çıkan tepki vergiden kaçınma anlamına gelmektedir. Verginin, bir vergi yükümlülüğünün doğmaması veya mümkün olduğunca azaltılması yönünde üzerine vergi borcu düşen kişinin davranışını değiştirmesine etki etmektedir (Schmölders, 1976: 131). Ayrıca vergi hukukundaki bazı yasa

ve hükümlere dayanarak kanun koyucular tarafından planlanmayan vergi avantajları kazanılması vergiden kaçınmanın kanuna uygun bir şekilde yapıldığını göstermektedir (Prebble, 2011: 8). Dolayısıyla vergi yükünü azaltmak hatta tamamen kurtulmak amacıyla vergi mükellefleri; vergi mevzuatının boşluklarından, vergi istisna, muafiyet ve indirimlerinden yararlanmaya çalışmaktadırlar.

2.9.2. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı, vergi mükellefinin üzerine düşen vergi borcunu ödememek amacıyla çeşitli aldatmacalara başvurma işlemidir. TC'nin Vergi Usul Kanunu 344. Maddesinde vergi kaçakçılığı; “*mükellef veya sorumlu tarafından kasten vergi zıyainına sebebiyet vermek*” şeklinde tanımlanmıştır. Vergi kaçırın kişi, ödemediği vergiden dolayı haksız kazanç sağlamakta ve devletin vergi kaybına neden olmaktadır. Dolayısıyla vergi kaçakçısı, devlete karşı suçlu sayılmaktadır. Dünya üzerindeki birçok ülkede vergi kaçakçılığı suç sayılmakla birlikte vergi kaçırın birey ve kurumlara devlet tarafından hukuki yaptırımlar söz konusudur.

Bir çalışmada vergi kaçırma eğilimini etkileyen faktörler, mükelleflerin vergi kaçırma davranışlarının belirleyicisi olarak vergilerin oranı, vergi sisteminde adalet algısı, vergi idaresinin etkinliği, vergi cezalarının ve denetimlerinin niteliği, oluşan vergi ahlakı ve mükelleflerin bazı demografik özelliklerin etkisi olduğu görülmüştür (Öz Yalama ve Gümüş, 2013). Bu çalışma sonucunda vergi oranlarının yeniden gözden geçirilmesi ve yeni yöntemler geliştirilerek vergide denetimin sağlanması ve vergi cezalarının düzenlenmesinin vergi kaçakçılığının azalmasına neden olabileceğini savunulmuştur.

2.9.3. Verginin Telafisi

Vergi mükellefi, vergi yükünü azaltma amacıyla çeşitli önlemler alırken tercih yapmak zorunda kalmaktadır. Vergi ödemekle yükümlü kişinin gelirinde azalma meydana geliyorsa kişi, gelirini arttırmak amacıyla daha çok çalışmak isteyecektir ve bu durum ‘verginin gelir etkisi anlamına gelmektedir. Vergi ödemekle yükümlü kişi geliri azaldığı için işi bırakmayı tercih ediyorsa başka bir deyişle çalışmak yerine dinlenmeyi tercih ediyorsa bu durum verginin ikame etkisi anlamına gelmektedir (Pehlivan, 2010: 161).

Verginin gelir ve ikame etkisi ayrımı Arthur Laffer tarafından Laffer Eğrisi ile oluşturulmuştur. Literatürde ‘Haldun-Laffer Eğrisi’ olarak da bilinen bu eğri İbni Haldun’un Mukaddime adlı eserinde de yer almaktadır (Bilgili, 2014: 319). Laffer Eğrisine göre, vergi oranları ile vergi hasılatı arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Vergi oranları belli bir noktaya kadar vergi hasılatı ile aynı yönde artarken belli bir noktadan sonra vergi oranlarının

artışı vergi gelirlerini azaltmaktadır. Bireyler bu durumda çalışma ve boş zaman arasında tercih yapmaktadır. Vergi oranlarında meydana gelen artışın bireyin gelirinde azalmaya neden olacağı için bireyin boş zaman yerine çalışmayı tercih etmesi verginin gelir etkisini meydana getirmektedir. Ancak vergi oranlarındaki artışın belli bir noktadan sonra bireylerin çok çalışma yerine boş zamanı tercih etmesine neden olacaktır. Vergi oranlarının yüksek olması nedeniyle vergi yükünü derinden hisseden birey vergi ödememek için çalışmaktan vazgeçmiş olacaktır.

2.9.4. Verginin Yansıtılması

Verginin yansıtılması konusuna “2.7.2. Dolaylı ve Dolaysız Vergiler” başlığı altında kısaca değinilmiştir.

2.10. Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikaları

Son yıllarda yoksulluk oranının büyük ölçüde artmasının dünya üzerinde hissedilen olumsuz etkisi ülkeler ekonomilerini tehdit etmektedir. Yoksulluk oranının artması ile birlikte yoksullukla mücadele etmek ve yoksulluğu en az seviyeye indirmek için çeşitli politikalar uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun küresel bir sorun olduğunun önemini bilerek yoksulluğun çözümüne yönelik yeni yollar bulması için birbiri ile ilişkili ülkelerin ortak kararlar vermesi ve ülkelerin uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışarak ortak çözümler bulması yoksulluk sorununu azaltabilmiş bir dünyanın geleceği açısından oldukça önemlidir.

Vergi politikalarının amaçları olan ekonomik büyümenin, adil gelir dağılımının, ekonomik istikrar ve ekonomik etkinliğin sağlanması doğrultusunda yoksulluğun azaltılması mümkün olabilmektedir. Dünyanın yoksulluk sorunundan ziyade dengesiz zenginleşme sorunu ile karşı karşıya olduğu dikkate alınarak bu sorunun azaltılmasına yönelik uygulanan vergi politikalarının diğer iyileştirici politikalar gibi kalıcı ve somut çözümler bulması ve uygulaması gerekmektedir (Aydın & Türgay, 2011: 270-271). Dengesiz zenginleşmeye karşı oluşturulan çözümler muhakkak ki yoksulluğu azaltıcı ve gelir dağılımında eşitliği sağlayıcı nitelikte olmaktadır. Bu nedenle gelir dağılımındaki eşitliği sağlamaya çalışmak yoksulluğu azaltmaya yönelik faaliyetleri de desteklemiş olacaktır.

Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltması beklenirken gelir dağılımında eşitsizliğin oluşması ile yoksullar daha çok yoksullaşmakta, zenginler çok zenginleşmektedir. Bu sorunun çözümü için devlet, gelir dağılımına müdahalede bulunarak gelirin yeniden dağıtılmasını sağlamaya çalışacak; bir başka ifade ile devlet, vergi politikalarını devreye sokarak yüksek gelirli kişilerden daha yüksek vergi aldığı takdirde devletin elde ettiği gelir daha düşük gelirli

kişilere aktarılması için gelir dağılımına müdahalede bulunacaklardır (Nemli, 1990: 2). Bunun sonucunda adaletli bir gelir dağılımı yoksulluğu olumlu yönde etkileyecektir.

Küresel yoksulluğun çözümü için yeni küresel kurumların oluşturulması, faaliyeti hâlen devam eden kuruluşların güçlendirilmesi ve geniş bir vergi tabanına sahip küresel bir vergi türünün oluşturulması küresel gelir vergisinin küresel kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı için kullanılmasının oldukça zor olduğu belirtilmiştir (Tekin & Vural, 2004: 334). Küresel dünyada küresel gelir vergisinin oluşturulması için dünya üzerindeki gelir dağılımında eşitsizliğin ve adaletsizliğin en az düzeyde olması gerekmektedir. Ancak küreselleşme ile birlikte yoksulluk sorunu dünya üzerinde dengesiz bir şekilde artmış ve ülkeler arası farklı yoksulluk oranlarına neden olmuştur. Bu nedenle dünya üzerinde tek tip verginin oluşturulması oldukça zordur.

Kayıt dışı ekonomilerin az olduğu ve vergi kültürünü tamamen benimsemiş ekonomilerde, vergi kanunlarına uyulması ve vergi denetimlerinin sağlıklı bir şekilde yapılmasının yanında, kaynak israfının azalması ile sistemin içinde kalan önemli derecede kaynağın yoksullukla mücadele için kullanılması sağlanmaktadır (Günaydın & Yıldız, 2016: 102). Vergi politikasının yoksulluk sorununu kontrol altında tutması, vergi kanunlarının adaleti sağladığına dair güven sayesinde gerçekleşmektedir. Vergi suçlarının işlenmesine imkân verilmeyecek kadar sağlıklı bir vergi denetimi, veri suçlarının işlenmesi karşısında hukuki yaptırımlar ve vergi teşviklerin varlığı verginin sağlıklı ve düzenli bir şekilde ödenmesini sağlayacaktır.

3. YOKSULLUK VE VERGİNİN LİTERATÜRDEKİ YERİ

Literatür incelendiğinde verginin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerinde etkisine dair herhangi bir ampirik çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak 13. yüzyılda İbni Haldun'un Mukaddime adlı eserinde hükümdarların kendi çıkarları doğrultusunda harcamalarını arttırması, halktan fazla vergi almasına neden olmuş; bunun sonucunda halkın ağır vergi yükü altında yoksullaşmasına ve halkın yoksullaşması ile devletlerin yıkılmasına neden olacağı belirtilmiştir (Pehlivan, 2010: 23). Bu nedenle devlet, kamu harcamalarını yalnız halkın çıkarları doğrultusunda yapmalı ve vergileri keyfi olarak arttırmaması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Yoksulluk konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında yoksulluğun ekonomik büyüme, gelir dağılımı, küreselleşme gibi kavramlardan ne yönde etkilendiği ve nasıl bir ilişkisi olduğu hakkında çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Vergiler konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında ise vergilerin ekonomik büyüme, gelir dağılımı gibi kavramları ne yönde etkilediği ve söz konusu kavramlar arasında nasıl bir ilişkisi olduğu hakkında sonuçlara ulaşılmıştır.

3.1. Literatürde Yoksulluk Konusunda Yapılan Çalışmalar

3.1.1. Yoksulluk İle Ekonomik Büyüme İlişkisi

Göze Kaya (2020) çalışmasında 13 ülke (Arjantin, Belarus, Brezilya, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Kazakistan, Panama, Paraguay, Peru, Tayland, Türkiye, Uruguay) için 2010-2018 döneminde panel veri analizi yardımıyla yoksulluk ile yoksulluğa etki eden faktörler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda, söz konusu ülkeler için GSYH, GSYH tasarruf oranı, toplam kamu sağlık ve eğitim harcamalarının artmasının yoksulluğu azalttığı görülmüştür.

Vitola Gomez (2019) çalışmasında, Latin Amerika ülkeleri için 1990-2016 yılları arasındaki çeşitli göstergeleri ele almış ve panel veri analizini kullanarak ekonomik büyüme, kırsal ve kentsel ayrımında gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda; GINI katsayısı, finansal kalkınma, kır-kent eşitsizliği ve enflasyon oranlarının yoksulluğu arttırdığı, eğitim ve sağlık yatırımları için yapılan kamu harcamalarının yoksulluğun azalmasına dair etkisi olduğu görülmüştür.

Mahembe ve Odhiambo (2019) çalışmalarında 1981-2013 döneminde gelişmekte olan 82 ülke için panel veri analizi yardımıyla dış yardım, yoksulluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışma sonucuna göre; kısa vadede, kişi başına düşen

GSYH ile personel sayısı yoksulluk oranı arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Kişi başına düşen GSYH dış yardıma kadar tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Aynı zamanda yoksulluk oranından dış yardıma kadar da tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Dış yardımın ekonomik büyüme ve yoksulluktaki değişikliklere karşılık uzun vadeli denge yoluna yaklaşma eğilimindedir. Ekonomik büyüme ve yoksulluk ortak olarak dış yardıma neden olmaktadır.

Zaman ve Shamsuddin (2018) çalışmalarında 1981-2012 yılları arasında Latin Amerika ve Karayip ülkelerinden seçilmiş 18 ülke için bir panelde hane halkı anketlerini kullanarak büyüme, eşitsizlik, yoksulluk ve yoksulluk önlemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışma sonucuna göre ekonomik büyüme tam anlamıyla yoksulluğu azaltmamaktadır.

Dahiquist (2014) çalışmasında 2000-2009 yılları arası 123 ülke ve Brezilya için ampirik bir kesitsel regresyon ile ekonomik büyümenin yoksulluk üzerine etkisini incelemektedir. Bu çalışma sonucuna göre yoksulluk ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Ekonomik büyüme için dünya genelinde hükümetlerin aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması ile ilgili çalışmalardan ziyade yoksulluğu azaltma faaliyetleri için yatırım yapmaları gerekmektedir.

Guiga ve Rejep (2012) çalışmalarında 1990-2005 dönemi için panel veri analizi kullanarak yoksulluk, büyüme ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi geliştirmekte olan 52 ülkenin konumlarına göre incelemişlerdir. Bu çalışma sonucunda kamu harcamalarının eğitim ve sağlık gibi sosyal sektörler için kullanılması ve kırsal nüfusun yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği ve dolayısıyla eşitsizliği azaltabildiği sonucuna varılmıştır.

Erdal, Akıncı ve Yılmaz (2004) çalışmalarında Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri içinden seçilmiş 11 ülkede 1998 – 2010 yılları arasında panel veri analizi yardımıyla yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların artması yoksulluğu azalmakta büyümeyi arttırmaktadır. Enflasyon oranındaki artış, ülkelerdeki yoksulluğu arttırmaktadır. Kamu harcamaları dâhilinde sağlık harcamaları ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Seçilmiş bu ülkelerde ortaöğretim harcamalarından ziyade yükseköğretim harcamaları yoksulluğu azaltmaktadır. Nüfusun ve enflasyonun artması ise yoksulluğu arttırmaktadır.

Kakwani (2000) çalışmasında Kore, Tayland, Lao PDR ve Filipinler için eşitsizlikteki artışın yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisini dengelemek amacıyla ne kadar büyümeye ihtiyaç olduğunu gösteren bir eşitsizlik-büyüme ticareti endeksi geliştirmiştir. Bu çalışmadaki amaç,

yoksul yanlısı politikaların ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ispatlamaktır. Bu çalışma sonucunda yoksul yanlısı politikaların Tayland'da yoksulluğun azaltılması için daha büyük bir getirisi olacağını, büyümeyi artırıcı politikalar Kore ve Lao PDR için daha yeterli olabileceği görülmüştür. Filipinler için, büyüme ve yoksul yanlısı politikaların yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

3.1.2. Yoksulluk ile Gelir Eşitsizliği İlişkisi

Durgun Kaygısız (2018) çalışmasında seçilmiş Avrupa-Merkez Asya bölgesi üst-orta gelir grubu ülkelerin için 2000-2016 yılları arasında dinamik panel veri analizi yöntemi ile yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca nüfus yoğunluğu, işsizlik oranı ve döviz kuru yoksulluğu pozitif yönde; milli gelir, enflasyon ve sağlık harcamalarının ise yoksulluğu negatif yönde etkilemektedir. Analizde kullanılan tüm bileşenlerin yoksulluğa etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Çeştepe ve Ergün Tatar (2018) çalışmalarında gelişmekte olan ülkelere 1999-2004 yılları arasında panel veri analizi yardımıyla yoksulluk ve gelir eşitsizliği ilişkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre gelir eşitsizliğindeki artış yoksulluğu artırmaktadır ve yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki %10 oranında istatistiksel olarak anlamlıdır. Bağımsız değişkenler olarak alınan ekonomik büyüme ve nüfus artışı istatistiksel olarak anlamsız bulunurken işsizlik ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Güzel ve Çetin (2018) çalışmalarında Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri (MENA) için 1985-2015 yılları arasında panel regresyon modelleri kullanarak gelir eşitsizliği ve ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda gelir eşitsizliği yoksulluğu arttırmakta, ekonomik büyüme ise azaltmaktadır. Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisi, gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisinden daha fazladır.

Balcı İzgi ve Alyu (2018) çalışmalarında OECD ülkeleri ve AB üyesi ülkeler için 2007,2012 ve 2014 yıllarında ekonomik büyüme ile gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle analiz etmişlerdir. Bu analiz sonucunda OECD ülkeleri için, toplam yoksulluk sınırındaki artış ve yoksulluğun esnekliği katsayısındaki artış gelir dağılımı eşitsizliğini arttırmaktadır ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Fakat AB üyesi ülkeler için toplam yoksulluk oranı istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermemiştir.

Karagiannaki (2017) çalışmasında zengin ve orta gelirli ülkeler için Eurostat Gelirler ve Yaşam Koşulları veri tabanı (EU-SILC), OECD Gelir Dağılımı Veri tabanı (IDD) ve Dünya Zenginlik ve Gelir Veri tabanı (WID) gibi çeşitli veri tabanlarını ele alarak ülkeler arası eşitsizlik ve yoksulluk ilişkisini incelemiştir. Bu çalışmaya göre AB-SILC veri tabanından alınan istatistiklerde yoksulluk ve eşitsizlik düzeylerin ülkeler arası farklılıkları ele alındığında yoksulluk ve eşitsizlik arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. EU-SILC ve OECD IDD veri tabanlarındaki bulgulardan hareketle yoksulluk ve eşitsizlik arasındaki pozitif yönlü bir ilişki ve zaman içinde eşitsizlik ve yoksulluktaki değişikliklerde çoğu durumda istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır.

Dasandi (2014) çalışmasında 1980-2007 yılları arasında ülkelerin uluslararası ticaret ağlarındaki konumlarını hesaplamak için sosyal ağ analizini kullanarak oluşturulan yeni bir uluslararası eşitsizlik ölçüsü kullanmış ve sabit etkiler regresyon modeli ile ülkeler arasındaki eşitsizliğin dünya yoksulluğu üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışmaya göre yapısal eşitsizliğin dünya yoksulluğu üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Sabit etkiler regresyon modelinde zaman içinde uluslararası eşitsizlikteki değişikliklerin, yoksulluk kavramına karşılık gelen değişiklikler ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Ncube, Anyanwu and Hausken (2014) çalışmalarında 1985-2009 yılları arası Orta Asya ve Kuzey Afrika ülkeleri için kesitsel zaman serisi verilerini kullanarak gelir eşitsizliğinin toplumsal kalkınma ve yoksulluk üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda gelir eşitsizliğinin bölgedeki büyümeyi azalttığını ve yoksulluğu artırdığını göstermektedir.

Son (2007) çalışmasında 17 Asya ülkesi için 1981-2001 yılları arasında ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişkileri incelemiştir. Gelir eşitsizliğindeki artışın yoksulluk üzerindeki olumsuz etkiyi dengelemek amacıyla 'Eşitsizlik-Büyüme Değiş Tokuş Endeksi'ni kullanmış; eşitsizlik ve büyüme arasındaki bu değiş tokuş ile ülke ekonomilerinin ne kadar büyümesi gerektiğini analiz etmiştir. Bu çalışma sonucuna göre gelir eşitsizliğinin azaltılması ve yoksulluk yanlısı politikaları aşırı yoksul ülkeler fayda sağlamaktadır. Ekonomik büyümeyi artırıcı politikalar, ortalama gelirin düşük olduğu ülkeler için daha etkili olduğu görülmüştür.

Janvry ve Sadoulet (2000) çalışmalarında 1970-1994 yılları arasında 12 Latin Amerika ülkesi için tutarlı yoksulluk ve gelir eşitsizliği verileri ile kentsel ve kırsal yoksulluğu incelemiştir. Bu çalışma sonucunda gelir artışının kentsel ve kırsal yoksulluğu azalttığı ancak gelir eşitsizliğini azaltmadığı görülmektedir.

3.1.3. Yoksulluk ile Küreselleşme İlişkisi

Alper (2019) çalışmasında 101 ülke için 1990-2016 yılları ara panel veri analizi yardımıyla küreselleşme ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada sonuçlar ülkelerin gelirlerine göre farklılık gösterdiği gibi ekonomik küreselleşme orta gelirli ülkelerde yoksulluğu olumlu yönde, ticari küreselleşme düşük ve yüksek gelirli ülkelerde yoksulluğu olumsuz yönde ve finansal küreselleşme orta ve yüksek gelirli ülkelerde olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Topal ve Günay (2017) çalışmalarında 120 ülkenin 2007-2014 yılları arasında panel veri analizi ile küreselleşme, yoksulluk ve küresel barış arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışma sonucunda küreselleşme, ülkelerin yoksulluk seviyesini azaltmakta ve küresel barışı ise olumlu yönde etkilemektedir.

Lee (2014) çalışmasında düşük ve orta gelirli ülkeler için küreselleşmenin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda finansal küreselleşme genel olarak gelir eşitsizliği ve yoksulluğu artırdığı görülmüştür. Ticaret açıklık ile eşitsizlik ve yoksulluk arasında şartlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Yanar ve Şahbaz (2013) çalışmalarında 102 gelişmekte olan ülke için 2010 yılı kesitsel zaman seri analizi ile küreselleşme ile yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda sosyal, politik ve ekonomik küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüştür.

Bergh ve Nilsson (2011) çalışmalarında 1988-2007 yılları arası dünya çapında 100'den fazla ülke için panel verileri kullanarak ekonomik küreselleşme ve sosyal küreselleşme ile mutlak gelir yoksulluğu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ekonomik küreselleşme içinde yer alan ticaret ve politikaları; sosyal küreselleşmenin içinde yer alan bilgi akışları, kişisel temas ve kültürel yakınlık bileşenlerinin etkilerini, büyüme, eğitim, enflasyon, kentleşme ve hükümet tüketimini kontrol ederek ayrı ayrı analiz etmiştir. Bu çalışma sonucunda küreselleşme ile yoksulluk arasında önemli ölçüde negatif bir ilişki görülmüştür. Büyüme yoksulluğu uzun vadede azaltması ile birlikte küreselleşmenin yoksulluğu azaltmadaki etkisine de bir kısım aracılık etmektedir.

MacDonald ve Majeed (2010) çalışmalarında 65 gelişmekte olan ülke için 1970-2008 yılları arasında panel veri analizi yardımıyla küreselleşmenin ülkeler arası eşitsizlik ve yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda söz konusu ülkeler için gelir dağılımı ile ekonomik kalkınma düzeyi arasında düzensiz bir ilişki ortaya çıkmıştır. Çalışmada

ele alınan enflasyonun tüm ülkelerde gelir dağılımını olumsuz yönden etkilediği görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ticaret açıklığı ve doğrudan yabancı yatırımların (DYY) gelir dağılımı üzerindeki etkisi olumsuzdur. Yüksek finansal serbestleşme, gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı üzerinde olumsuz ve önemli bir etki yapmaktadır.

Santarelli ve Figini (2002) çalışmalarında gelişmekte olan ülkeler için küreselleşmenin ülke içi yoksulluk üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda hükümetin büyüklüğü ve ticarete açıklık daha düşük yoksulluk seviyeleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Finansal açıklık daha fazla yoksullukla bağlantılı olma eğiliminde olmasına rağmen istatistiksel olarak güçlü değildir.

3.2. Literatürde Vergi Konusunda Yapılan Çalışmalar

3.2.1. Vergi İle Ekonomik Büyüme İlişkisi

Gural, Aydın ve İnal (2020) çalışmalarında G7 ülkeleri (ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve Kanada) için 1980-2016 yılları arasında panel nedensellik testi uygulayarak vergi geliri, devlet harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda ekonomik büyüme ile devlet harcamaları arasında çift yönlü bir nedensellik, vergi geliri ile devlet harcamaları arasında tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur. Frekans alanı nedensellik sonucuna göre, ekonomik büyüme ile vergi geliri arasında uzun vadeli ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. Ekonomik büyüme ile devlet harcamaları arasında uzun vadeli bir nedensellik görülmüştür.

Tülümce ve Yavuz (2019) çalışmalarında Türkiye için 1985-2018 dönemi verileri ile yapısal kırılmalı eş bütünleşme yöntemini kullanmış, KDV'nin, devletin vergi gelirleri ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda KDV, Türk Vergi Sistemi'nde gelir artırıcı bir vergi olduğunu, KDV gelirlerindeki %1'lik değişim toplam vergi gelirlerinde 2,84 birimlik bir artış meydana getirdiği görülmüştür. Ayrıca KDV gelirlerindeki %1'lik değişim GSYH'de 13,45 birim arttırmasıyla KDV ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Ancak Tülümce ve Yavuz'a (2019) a göre, KDV'nin büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olması, harcamalar üzerinden alınan vergilerin mal ve hizmetlerin fiyatını görece olarak farklılaştırmakta ve bu durum kaynakta etkinsizlik de yaratabilecektir.

Şaşmaz ve Yayla (2018) çalışmalarında AB geçiş ekonomilerinden 11 ülke için 2004-2015 yılları arasında Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testini kullanarak dolaylı-dolaysız vergiler ve ekonomik büyüme ile insani gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda dolaysız vergilerden insani gelişmeye doğru tek yönlü ve insani

gelişmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Ayrıca dolaylı vergiler ile insani gelişme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Topal (2018) çalışmasında 22 OECD ülkesi için 1971-2014 yılları arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan panel nedensellik ve dinamik panel tahmin yöntemleri ile vergi yapısının uzun dönem ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışmaya göre uzun dönem ekonomik büyüme üzerinde dolaylı vergilerin istatistiksel olarak pozitif, vergi yükü ile dolaysız vergilerin negatif etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Stoilova (2017) çalışmasında AB üyesi ülkeler için 1996-2013 yılları arasında panel veri analizi yöntemi ile vergi yapısının ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda katma değer vergisi uygulamasının AB-28 ekonomilerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Emlak vergileri ekonomik büyüme için tarafsızken, kişisel gelir vergisi ve sosyal katkı payları ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Sandalcı ve Sandalcı (2017) çalışmalarında OECD ülkeleri için 1990-2014 yılları arasında panel FMOLS yöntemi ve Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testini kullanılarak ekonomik büyüme ve vergiler arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda FMOLS yöntemi sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile vergiler arasında nedensellik ilişkisi görülmüştür. Genel panel sonuçlarına göre; toplam vergiler ve dolaysız vergilerdeki artış ekonomik büyümeyi negatif yönde, uzun dönemde dolaylı vergilerdeki artış ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemiştir.

Di Sanzo, Bella ve Graziano (2017) çalışmalarında OECD ülkeleri için 1970-2012 yılları arasında doğrusal ve doğrusal olmayan panel bütünleşik VAR analizi yardımıyla vergi yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya göre ekonomik büyümeyi olumsuz yönde en az etkileyen vergi türü emlak vergileridir. Gelir ve tüketim vergilerinden elde edilen gelirleri emlak vergileriyle değiştirmeyi amaç edinen vergi reformları, uzun dönemde kişi başına GSYH'yi artıracaktır. Ayrıca toplam vergilerin büyüme üzerindeki olumsuz etkilerinin, vergi yükü yaklaşık % 30'luk değer üzerinde olduğunda güçlü ve önemli hale geldiğini göstermektedir.

Demir ve Sever (2017) çalışmalarında 11 OECD ülkesi için 1980-2014 yılları arasında panel veri analizi yöntemi yardımıyla vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda kısa dönemde toplam vergiler, dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir düzeyinin olumsuz yönde etkilemektedir.

Dackehag ve Hansson (2012) çalışmalarında 25 zengin OECD ülkeleri için 1975-2010 yılları arasında panel veri analizi yöntemiyle bireysel ve kurumsal gelir vergisi oranlarının ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma sonucunda söz konusu vergilerin ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Walker (2011) çalışmasında 14 OECD ülkesi için 1965-2000 yılları arasında vergi yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre söz konusu ülkelerde hükümetin büyüklüğü kontrol edildiğinde ekonomik büyüme ile mal ve hizmet vergileri ile elde edilen vergi gelirlerinin oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Mal ve hizmet vergilerinden elde edilen gelirlerin payı ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir ve etki istatistiksel olarak anlamlıdır. Toplam gelir paylarından biri olan sosyal güvenlik payları da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.

Furceri ve Karras (2008) çalışmalarında 26 OECD ülkesi için 1965-2007 yılları arasında panel veri analizi yöntemi ile vergilerdeki değişikliklerin ekonomik büyümeye etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma sonucuna göre vergilerdeki artışın kişi başına reel GSYH üzerindeki etkisinin negatif ve kalıcı olduğunu görülmüştür. Sosyal güvenlik katkı payları veya mal ve hizmetler üzerindeki vergilerdeki artışın, kişi başına üretim üzerinde gelir vergisindeki artıştan daha büyük bir negatif etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Göçer ve dğ. (2010) çalışmalarında uzun dönem analizi için dolaylı ve dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Dolaysız vergilerin etkisinin dolaylı vergilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kısa dönem analizi için; hata düzeltme teriminin katsayısı negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Yani uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında, kısa dönemde meydana gelen sapmaların, ortadan kalktığı ve serilerin tekrar uzun dönem ilişkisine yakınsadığı görülmüştür. Yine kısa dönem analizinde, her iki vergi türünün de ekonomik büyümeyi pozitif yönde ve istatistikî olarak anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür.

Arnold (2008) çalışmasında beşeri ve sermaye birikimini dikkate alarak 21 OECD ülkesi için vergi yapıları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel büyüme regresyon ile incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre tüketim ve emlak vergilerinin ekonomik büyüme üzerine etkisi, gelir vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinden daha yüksektir. Ekonomik büyümeyi olumlu yönden etkileyen vergiler emlak vergileri ve özellikle taşınmaz mallar üzerinden alınan vergiler, tüketim vergileri, kişisel gelir vergileridir. Kurumlar gelir vergisi ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir.

Yılmaz ve Tezcan (2007) çalışmalarında ko-entegrasyon analizi kullanarak 1980-2005 döneminde GSMH, dolaylı vergiler, dolaysız vergiler, kamu ve özel sabit sermaye yatırımları arasındaki uzun dönemli ilişkileri incelemişlerdir. Bu çalışma sonucuna göre GSMH ile dolaysız vergiler arasındaki ilişki pozitifdir. Dolaylı vergiler ile GSMH arasındaki ilişki negatif yönlüdür ve dolaylı vergiler ekonomik büyümeyi etkilememektedir. Özel sabit sermaye yatırımları ile dolaysız vergiler arasındaki ilişki pozitif iken dolaylı vergiler arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Ayrıca kamu sabit sermaye yatırımları ile toplam vergi gelirleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Tosun ve Abizadeh (2005) çalışmalarında OECD ülkeleri için 1980-1999 yılları arasında ekonomik büyümenin vergilendirme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma sonucuna göre vergilerin GSYH üzerinde etkisi vergi türlerine göre farklılık göstermektedir. Servet ve kişisel vergi paylarının ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilerken mal ve hizmet vergileri ile ücret vergi paylarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi görece azalış yönündedir.

Lee ve Gordon (2005) çalışmalarında 1970-1997 yılları arasında ülkeler arası verileri ele alarak vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda kurumlar vergisinin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği görülmüştür.

Padovano ve Galli (2001) çalışmalarında 1951-1990 yılları arasında 23 OECD ülkesi için panel veri analizi yöntemiyle yüksek marjinal vergi oranlarının ve vergi ilerlemesinin uzun vadeli ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemişlerdir. BU çalışma sonucunda yüksek marjinal vergi oranları ve vergi ilerlemesi ile uzun vadeli ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

3.2.2. Vergi İle Gelir Dağılımı İlişkisi

Kanca ve Bayrak (2019) çalışmalarında OECD ülkeleri için 1990-2017 yılları arasında panel veri analizi yöntemiyle dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımına etkisini incelemişlerdir. Bu inceleme sonucunda dolaylı ve dolaysız vergiler ile Gini Katsayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. OECD ülkelerindeki dolaylı ve dolaysız vergilerdeki artış, bu ülkelerin gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Günel (2019) çalışmasında 1987-2016 dönemi için Türkiye'deki dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre, Türkiye'de dolaylı ve dolaysız vergilerden gelir dağılımına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuş, ayrıca dolaysız vergiler gelir dağılımını pozitif, dolaylı vergilerin gelir dağılımını negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Demirgil (2018) çalışmasında Türkiye için 1980-2014 döneminde ARDL testi uygulayarak vergi ile gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre dolaylı vergiler ile Gini katsayısı arasında pozitif, dolaysız vergiler ile Gini katsayısı arasında ise negatif bir ilişki vardır. Dolaylı vergi oranında meydana gelen %1'lik bir artış Gini katsayısını %0,10 oranında artırırken dolaysız vergi oranında meydana gelen %1'lik bir artış ise Gini katsayısını %0,05 oranında azaltmaktadır. Dolaylı vergiler gelir eşitsizliğinde artışa neden olurken dolaysız vergiler gelir eşitsizliğini azaltmaktadır.

Balseven ve Tuğcu (2017) çalışmalarında 17 gelişmekte olan ülke ve 30 gelişmiş ülke için 1990-2014 yılları arasında doğrusal panel veri tahmin tekniklerini ile ülkelerin maliye politikasının gelir dağılımına etkisini incelemektedir. Bu çalışma sonucuna göre, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme gelir dağılımını olumsuz etkilerken, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik büyüme ve enflasyon gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde vergi gelirleri gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltırken sosyal yardımlar gelir eşitsizliğini azaltmaktadır.

Bilgiç (2015) çalışmasında 1990-2013 dönemi için Türkiye'de uygulanan vergi politikaları ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Gini Modeline göre incelemiş, dolaylı ve dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payları karşılaştırılmıştır. Gelir ve servet vergileri gibi dolaysız vergilerin KDV gibi dolaylı vergilerden daha az oranda olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda gelir dağılımında adaletin sağlanması için maliye politikasının bir aracı olarak hükümetlerin dolaylı vergilerin azaltılması ve dolaysız vergilerin etkinliğinin artırılması önerilmiştir.

Martinez ve Vazquez (2010) çalışmalarında 150 ülke için 1970-2006 yılları arasında panel veri analizi yöntemini kullanarak kamu harcamaları ve vergi politikalarının gelir dağılımı üzerine etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma sonucunda artan kişisel gelir vergileri, kurumsal gelir vergileri, genel tüketim vergileri ve gümrük vergilerinin gelir eşitsizliğini azalttığı görülmüştür.

Stoilova ve Patonov (2012) çalışmalarında 1995-2010 yılları arasında AB üyesi ülkelerinde toplam vergi yükünün dağılımındaki temel eğilimleri karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelemişlerdir. Vergilendirmede dolaysız vergilere dayalı vergi yapısı söz konusu ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir ve diğer vergilere göre ekonomik büyüme için daha verimlidir.

Xing (2011) çalışmasında 17 OECD ülkesi için 1970-2010 yılları arasında panel veri analizi yöntemiyle gelirden bağımsız vergi yapısındaki değişikliklerini uzun vadeli kişi başına gelir düzeyi üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda vergi gelirlerinin emlak vergilerine doğru kayması uzun vadede kişi başına düşen gelir düzeyinin daha yüksek olabileceği belirtilmiştir.

3.2.3. Vergi ile İnsani Gelişmişlik İlişkisi

Yoksulluk ve dolaylı vergiler ile ilgili çeşitli çalışmalar olmasına rağmen yoksulluk ile vergiler ilişkisini inceleyen doğrudan çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak insani gelişme ve vergiler arasındaki ilişkiye dair çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır.

Kızılkaya vd. (2015) çalışmalarında 1998-2007 döneminde 14 OECD ülkesi için panel FMOLS analizi ve panel DOLS analizi kullanılarak vergilerin, devlet harcamalarının, gelirin ve altyapının (elektrik tüketiminin) insani gelişme üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda Panel FMOLS sonuçlarına göre vergiler insani kalkınma üzerinde olumsuz yönde, devlet harcamaları ve gelirleri olumlu yönde etkilemektedir. DOLS panel sonuçlarına göre devlet harcamalarının ve elektrik tüketiminin insani gelişme üzerinde olumlu yönde etkilemektedir. Ancak gelir ve vergi katsayıları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Nedensellik testi sonuçları, uzun vadede vergilerden, devlet harcamalarına, elektrik tüketiminden ve gelirden insani gelişmeye, vergilerden, devlet harcamalarına, insani gelişme ve elektrik tüketiminden gelire nedensellik ilişkileri olduğunu göstermiştir.

Dronca (2016) çalışmasında, Avrupa Birliği üyesi 28 devlet için 1999-2010 döneminde mali özgürlük, hükümet etkinliği ve İnsani Gelişme Endeksi ile vergi kaçırma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada mali özgürlük, hükümet etkinliği ve insani gelişme endeksi ile vergi kaçırma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla mali özgürlük, hükümetin etkinliği ve insani gelişme değişkenlerindeki artışlar vergiden kaçırmaı azaltmaktadır.

Ofoegbu, Akwu ve O. (2016) çalışmalarında, 2005-2014 dönemi için sıradan en küçük kareler (OLS) regresyon tekniği kullanarak vergi gelirlerinin ekonomik kalkınması üzerindeki etkisini insani kalkınmışlık endeksine göre incelemiştir. Ekonomik kalkınma için vergi gelirlerine ilişkin herhangi bir vergi politikasının geliştirilmesi, GSYH'den ziyade insani gelişme endeksine dayanması gerektiğini savunmuştur. Bu çalışma sonucuna göre, vergi gelirlerinin insani gelişme endeksi üzerinde etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ancak artan vergi gelirlerine rağmen vergi gelirlerinin etkisiz ve verimsiz kullanılması

nedeniyle yüksek oranda yoksulluk, işsizlik, enflasyon, güvensizlik ve yetersiz sağlık hizmetinin devam ettiği gözlemlenmiştir.

Moya (2011) çalışmasında 114 ülke için kesitsel zaman analizi ile özellikle kurumlar vergisi ve satışlar üzerinden alınan vergilerin insani kalkınmışlık endeksini ele alarak bir ulusun zenginliği, refahı üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışma sonucuna göre vergi oranları, bir ulusun zenginliğini tek başına belirleyememektedir. Ancak vergi gelirlerinin çoğunu kaliteli kamusal mal ve hizmetlerini tedarik etmek için kullanan bir hükümet, vergi gelirlerinin serveti üzerinde net pozitif bir etkiye sahip olacağını belirtmiştir.

Saragih (2018) çalışmasında 2013-2016 dönemi için Endonezya'da yerel vergi gelirlerinin insani kalkınmışlık endeksi üzerindeki etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Bu çalışma sonucunda yerel vergi gelirlerinin insani gelişmişlik üzerinde etkisinin pozitif olduğu görülmüştür. Başka bir ifade ile yerel vergi gelirlerindeki artış insani gelişmişliği arttırmaktadır. Ancak ekonomik büyüme ve işsizlik oranlarının insani gelişmişlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

4. VERGİLERİN YOKSULLUK VE İNSANİ KALKINMIŞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Bu bölümde vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerindeki etkisi panel veri seti yardımıyla incelenmiştir. Literatür incelendiğinde vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerine etkisi ile ilgili ampirik bir çalışmaya rastlanmadığından bu çalışma özgün bir çalışmadır. Çalışmanın bu bölümünde panel veri analizi ve seçilen ekonometri modellerinden bahsedilmiş, modellerde kullanılan değişkenler belirtilmiş ve elde edilen tahmini sonuçlar açıklanmıştır. Vergilerin yoksulluğu ve insani kalkınmışlığı ne yönde etkilediği konusunda ampirik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Data ve Metodoloji

Vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerindeki etkisine ilişkin tahmin sonuçlarına ilişkin tablolama, açıklama ve yorumlama işlemleri; toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olarak üç başlık altında ele alınmıştır. İnsani kalkınmışlık ve yoksulluğun vergilerden ne yönde etkilendiği incelenirken panel veri seti; enflasyon, işsizlik, sağlık ve eğitim kontrol değişkenleri ile desteklenmiştir. Seçilen her vergi türü için basit ve çoklu regresyon modeline göre elde edilen tahmin sonuçları tablolaştırılıp ve yorumlanmıştır.

Modelde YOKSULLUK bağımlı değişkeni için en geniş veri tabanına sahip olan İnsani Gelişmişlik Endeksi (HDI) ele alınmıştır. HDI verilerinin orijinal halinde, daha yüksek HDI değerleri daha yüksek insani gelişmişliği göstermektedir. Orijinal HDI verileri -1 ile çarpılarak analizlerde kullanılmıştır. HDI verilerinin -1 değeri ile çarpılması sonucu ortaya çıkan en düşük değer en düşük yoksulluk oranını dolayısıyla en yüksek insani gelişmişliği temsil ediyor iken, HDI verilerinin -1 değeri ile çarpılması sonucu ortaya çıkan en büyük değer en büyük yoksulluk oranını dolayısıyla en düşük insani gelişmişliği temsil etmektedir. Diğer bir ifadeyle çarpma sonucu ortaya çıkan yeni HDI verilerinde artan değerler daha yüksek yoksulluğu ve nihayetinde daha düşük insani gelişmişliği ima etmektedir.

Tablo 4.1.1. Bağımlı Değişken Listesi

DEĞİŞKEN	TANIMI	KAYNAK
YOKSULLUK	İnsani Gelişmişlik Endeksi (HDI) verilerinin -1 ile çarpılması sonucunda en düşük değer ile en düşük yoksulluk oranı, en yüksek değer ile en yüksek yoksulluk oranı elde edilmiştir.	http://hdr.undp.org/en/indicators/137506

Modelde ana değişkenler için 2 toplam vergi, 3 dolaylı vergi ve 5 dolaysız vergi olmak üzere toplamda 10 farklı vergi türü kullanılmıştır. Modelde kullanılan vergi türlerinin tanımları ve kaynakları Tablo 4.1.2. deki gibidir:

Tablo 4.1.2. Vergiler Ana Değişkenleri Listesi

DEĞİŞKENLER	TANIMI	KAYNAK
VERGİ1	Vergi gelirini ifade etmektedir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
VERGİ2	Vergi gelirinin GSYIH yüzdesindeki payını ifade etmektedir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYLI1	Mal ve Hizmet Üzerinden alınan diğer Vergileri gösterir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYLI2	Satış Vergilerini gösterir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYLI3	<p>[Mal Ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler (Cari LCU=Yerel Para Birimi)/Resmi Döviz Kuru (ABD Doları başına LCU, dönem ortalaması)]</p> <p>/</p> <p>[Vergi Geliri (GSYH'nin yüzdesi)/100]*GSYH(Cari ABD Doları)]</p>	<p>The World Bank Data: Mal ve Hizmet Üzerinden alınan vergiler (Cari LCU) için: https://data.worldbank.org/indicator/GC.TA.X.GSRV.CN</p> <p>Resmi Döviz Kuru(ABD Doları Başına LCU) için: https://data.worldbank.org/indicator/PA.NU.S.FCRF</p> <p>Vergi Geliri (GSYH'nin yüzdesi) için: https://data.worldbank.org/indicator/GC.TA.X.TOTL.GD.ZS</p> <p>GSYIH (Cari ABD Doları) için: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GD.P.MKTP.CD</p>
DOLAYSIZ1	Taşınmaz mülkte tekrar eden vergileri göstermektedir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYSIZ2	Emlak, hediye ve veraset vergilerini göstermektedir.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYSIZ3	Bireyler üzerinden alınan gelir, kâr ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır.	IMF-Tax Policy Reform Database (TPRD)
DOLAYSIZ4	Gelir, kar ve sermaye kazançları üzerindeki vergileri (Gelirin Yüzdesi) ifade etmektedir.	The World Bank Data: https://data.worldbank.org/indicator/GC.TA.X.YPKG.RV.ZS
DOLAYSIZ5	Gelir, kar ve sermaye kazançları üzerindeki vergileri (Toplam Vergilerdeki Yüzdesi) ifade etmektedir.	The World Bank Data: https://data.worldbank.org/indicator/GC.TA.X.YPKG.ZS

Elde edilen sonuçların ne kadar sağlıklı ve tutarlı olduğunu kontrol edebilmek amacıyla vergi ana değişkenlerinin yanında modele ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM kontrol değişkenleri eklenmiş olup tanım ve kaynakları Tablo 4.1.3. te gösterilmiştir. Söz konusu kontrol değişkenlerin verileri Dünya Bankası (The World Bank Data) veri tabanından alınmıştır.

Tablo 4.1.3. Kontrol Değişkenler Listesi

DEĞİŞKENLER	TANIMI	KAYNAK
ENFLASYON	Enflasyon, GSYİH Deflatörü: bağlantılı seri (yıllık%)	The World Bank Data: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG.AD
İŞSİZLİK	Toplam işgücünün yüzdesine göre işsizlik (modellenmiş ILO tahmini) oranını göstermektedir.	The World Bank Data: https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS
SAĞLIK	Cari Sağlık Harcamaları GSYİH üzerindeki payını göstermektedir.	The World Bank Data: https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS
EĞİTİM	Eğitim süresine ve eğitime dönüştürülen kişi başına beşeri sermaye endeksidir.	Human Capital-Penn World Table(PWT) https://doi.org/10.15141/S50TOR

Tahmin sonuçlarının ilk bölümünde toplam vergiler ile yoksulluk arasındaki ilişki basit ve çoklu regresyon sonuçlarına göre analiz edilmiştir. VERGİ1 ve VERGİ2 için basit ve çoklu regresyon modeli uygulanmıştır.

- VERGİ1 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken VERGİ1'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında VERGİ1 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- VERGİ2 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken VERGİ2'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken

YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında VERGİ2 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.

Tahmin sonuçların ikinci bölümünde dolaylı vergiler ile yoksulluk arasındaki ilişki basit ve çoklu regresyon sonuçlara göre analiz edilmiştir. DOLAYLI1, DOLAYSIZ2 VE DOLAYSIZ3 için basit ve çoklu regresyon modeli uygulanmıştır.

- DOLAYLI1 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYLI1'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYLI1 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- DOLAYLI2 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYLI2'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYLI2 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- DOLAYLI3 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYLI2'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYLI3 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.

Tahmin sonuçlarının nc bölümünde dolaysız vergiler ile yoksulluk arasındaki ilişki basit ve çoklu regresyon sonuçlara göre analiz edilmiştir. Dolaysız vergilerde DOLAYSIZ1, DOLAYSIZ2, DOLAYSIZ3, DOLAYSIZ4 ve DOLAYSIZ5 için basit ve çoklu regresyon modeli uygulanmıştır.

- DOLAYSIZ1 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken VERGİ1'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYSIZ1 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.

- DOLAYSIZ2 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYSIZ2'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYSIZ2 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- DOLAYSIZ3 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYSIZ3'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYSIZ3 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- DOLAYSIZ4 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYSIZ4'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYSIZ4 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.
- DOLAYSIZ5 için basit regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken bağımsız değişken DOLAYSIZ5'dir. Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişken YOKSULLUK iken modelin sağ tarafında DOLAYSIZ5 ana değişkenimizin yanında kontrol değişkenleri olarak ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenleri kullanılmıştır.

Ekonometri çalışmalarda kesit verisi analizi, zaman serisi analizi ve panel veri analizi olmak üzere üç farklı analiz türü kullanılmaktadır. Zaman serisi, verileri bir değişkende farklı zamanlarda gözlenen değerleri içerirken kesit verisi, zaman içinde belli bir noktada bir araya getiren verilerden oluşmaktadır (Gujarati ve Porter, 2012: 22). Panel veri analizi ise kesit verisi ve zaman serisi verilerini aynı anda içerdiğinden daha iyi ölçülebilmekte ve daha iyi sonuçlar sağlayabilmektedir. Uzunkesit (Longitudinal) verisi anlamına da gelen panel veri analizini kullanmadaki amaç, seçilen aynı kesit içinde bulunan belli bir işletme, ülke ya da bölge için belli bir zaman aralığındaki değişimlerin inceleyerek ortaya sağlıklı sonuçlar çıkarmaktır. Dolayısıyla bu çalışmada 10 farklı vergi için panel verisi regresyon modelleri kullanılmış ve analizler geliştirmekte olan ülkelere ait dengesiz panel veri seti üzerinden yürütülmüştür.

Panel veri analizinde dengeli ve dengesiz panel veri ile kısa ve uzun veri analizi gibi ayrımlar söz konusudur. Panel veri analizinde her birim aynı gözlem sayısına sahipse bu panel dengeli, her birim farklı gözlem sayısı sahipse bu panel dengesizdir (Gujarati ve Porter, 2012: 593). Ayrıca kesit verilerinin sayısı zaman serisi verilerinden fazla ise çoksa kısa panel, kesit verilerinin zaman serisi verilerinden fazla ise uzun paneldir.

Panel veri analizinde sabit etkiler (FEM) ve rastsal etkiler modellerine (REM) göre tahmini sonuçlar elde edilmektedir. Sabit etkiler modeline göre, modelde yer alan değişkenlerin katsayılarının, birim, zaman veya hem birim hem de zaman etkilerine bağlı olarak farklı değerler alacağını varsayılır (Demez, 2016: 155). Rastsal etkiler modelinde ise, sabit varsayılan değer yerine tesadüfi bir değişken varsayılır. Panel veri analiz sonuçlarında sabit etkili ve rastsal etkili modellerin bulguları arasındaki önemli farklar olsa bile Hausman sınanması sayesinde güvenilir sonuca ulaşılmaktadır (Gujarati ve Porter, 2012: 604).

4.2. Vergilerin Yoksulluk Ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları

Vergiler; toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olmak üzere 3 bölüme ayrılarak bu vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlığı ne yönde etkilediği incelenmiştir. Vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlık üzerindeki etkisine ilişkin tahmini sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

4.2.1. Toplam Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları

Toplam vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik sabit etki (FEM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ1 + u_{it} \quad (4.1)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ2 + u_{it} \quad (4.2)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.3)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.4)$$

Toplam vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik rastsal etki (REM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ1 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.5)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ2 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.6)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.7)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 VERGİ2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.8)$$

Yukarıda ifade edilen it alt indisi $i.nci$ ülkenin t yılındaki ilgili değişkene ait almış olduğu gözlem değerini; β_{0i} FEM modeline ait ülke spesifik sabit etkiyi; β_0 REM modeline ait sabit terimi; ε_i zamanlar arası aynı kalan fakat ülkeler arası değişen ülke spesifik rastsal etkiyi; u_{it} ise regresyon modelinin hata terimini ifade etmektedir.

Tablo 4.2.1.1. toplam vergileri temsilen kullanılan VERGİ1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. Tablo FEM ve REM tahmin sonuçlarını içermektedir. FEM ve REM tahmin sonuçları arasında tercih Hausman testine dayalı olarak %5 anlamlılık düzeyinde yapılmaktadır. Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak FEM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar FEM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. VERGİ1 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonucuna göre toplam vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insanı geliştirmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.8706 olup, bu değer VERGİ1 değişkeninin YOKSULLUK değişkeni üzerinde oldukça yüksek bir açıklama gücüne sahip olduğunu yansıtmaktadır. F-testi sonuçları da modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.1.1. VERGİ1 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-Değeri	Katsayı	P-Değeri
C	-0.6732	0.0000	-0.6467	0.0000
VERGİ1	-0.0016	0.0027	-0.0021	0.0001
Ülke Sayısı	64		64	
Gözlem Sayısı	787		787	
R-Kare	0.8706		0.0192	
F-İstatistik	75.9172		15.3647	
P-Değeri(F-İst.)	0.0000		0.0001	
Hausman İstatistik	6.8629		6.8629	
P-Değeri(Hausman İst.)	0.0088		0.0088	
Seçilen Model	FEM		FEM	

Tablo 4.2.1.2. toplam vergileri temsilen kullanılan VERGİ1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. VERGİ1 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.69 olup, bu R-kare değerine göre VERGİ1, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %69'luk kısmını açıkladığı, geriye kalan %31'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. Modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınyan F-testi sonuçlarına göre model anlamlıdır.

Tablo 4.2.1.2. VERGİ1 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.2791	0.0000	-0.2813	0.0000
VERGİ1	-0.0004	0.2536	-0.0004	0.3201
ENFLASYON	0.0006	0.0000	0.0006	0.0000
İŞSİZLİK	0.0023	0.0000	0.0024	0.0000
SAĞLIK	-0.0059	0.0000	-0.0062	0.0000
EĞİTİM	-0.1565	0.0000	-0.1527	0.0000
Ülke Sayısı	47		47	
Gözlem Sayısı	517		517	
R-kare	0.9772		0.6986	
F-istatistik	391.2472		236.8364	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	3.2064		3.2064	
P-değeri(Hausman İst.)	0.6682		0.6682	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.1.3. toplam vergileri temsilen kullanılan VERGİ2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. Tablo FEM ve REM tahmin sonuçlarını içermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. VERGİ2 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonucuna göre toplam vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri %3'tür. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.1.3. VERGİ2 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.5939	0.0000	-0.5765	0.0000
VERGİ2	-0.0031	0.0000	-0.0033	0.0000
Ülke Sayısı	112		112	
Gözlem Sayısı	1942		1942	
R-kare	0.8872		0.0331	
F-istatistik	128.4980		66.4566	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	2.4922		2.4922	
P-değeri(Hausman İst.)	0.1144		0.1144	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.1.4. toplam vergileri temsilen kullanılan VERGİ2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun modeli REM modeli seçilmiştir. Dolayısıyla yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. VERGİ2 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre toplam vergilerdeki artışın yoksulluğu azaltıp insani kalkınmışlığı arttırmakta olduğu görülmektedir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK

değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare 0.62 değerinde olup bu R-kare değerine göre VERGİ1, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %62'luk kısmını açıkladığı, geriye kalan %38'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçları, modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.1.4. VERGİ2 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.1957	0.0000	-0.1954	0.0000
VERGİ2	-0.0009	0.0029	-0.0008	0.0065
ENFLASYON	0.0003	0.0000	0.0003	0.0000
İŞSİZLİK	0.0026	0.0000	0.0026	0.0000
EĞİTİM	-0.0043	0.0000	-0.0043	0.0000
SAĞLIK	-0.1865	0.0000	-0.1854	0.0000
Ülke Sayısı	81		81	
Gözlem Sayısı	1120		1120	
R-kare	0.9789		0.6211	
F-istatistik	563.9659		365.1971	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	5.0673		5.0673	
P-değeri(Hausman İst.)	0.4077		0.4077	
Seçilen Model	REM		REM	

4.2.2. Dolaylı Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları

Dolaylı vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik sabit etki (FEM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI1 + u_{it} \quad (4.9)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI2 + u_{it} \quad (4.10)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI3 + u_{it} \quad (4.11)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.12)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.13)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI3 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.14)$$

Dolaylı vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik rastsal etki (REM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI1 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.15)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI2 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.16)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI3 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.17)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.18)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.19)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYLI3 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.20)$$

Yukarıda ifade edilen it alt indisi $i.nci$ ülkenin t yılındaki ilgili değişkene ait almış olduğu gözlem değerini; β_{0i} FEM modeline ait ülke spesifik sabit etkiyi; β_0 REM modeline ait sabit terimi; ε_i zamanlar arası aynı kalan fakat ülkeler arası değişen ülke spesifik rastsal etkiyi; u_{it} ise regresyon modelinin hata terimini ifade etmektedir.

Tablo 4.2.2.1 dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5

anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiş ve bundan dolayı yorumlar REM modeline göre yapılacaktır. DOLAYLI1 değişkenine ait katsayı pozitif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve insani gelişmişliği azaltmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.0097'tür. F-testi sonuçları da modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.2.1. DOLAYLI1 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.7098	0.0000	-0.6896	0.0000
DOLAYLI1	0.0115	0.0048	0.0108	0.0081
Ülke Sayısı	61		61	
Gözlem Sayısı	706		706	
R-kare	0.89728		0.009691	
F-istatistik	92.22072		6.8895	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.008859	
Hausman İstatistik	3.313614		3.313614	
P-değeri(Hausman İst.)	0.0687		0.0687	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.2.2. dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYLI1 değişkenine ait katsayı pozitif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir ifade ile dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve dolayısıyla da insani kalkınmışlığı azaltmaktadır. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare 0.7393 olup, R-kare değerine göre

DOLAYLI1, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %73'lük kısmını açıkladığı, geriye kalan %27'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.2.2. DOLAYLI1 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.2830	0.0000	-0.2801	0.0000
DOLAYLI1	0.0165	0.0000	0.0163	0.0000
ENFLASYON	0.0004	0.0001	0.0005	0.0000
İŞSİZLİK	0.0024	0.0000	0.0024	0.0000
EĞİTİM	-0.0068	0.0000	-0.0070	0.0000
SAĞLIK	-0.1571	0.0000	-0.1541	0.0000
Ülke Sayısı	45		45	
Gözlem Sayısı	496		496	
R-kare	0.9817		0.7393	
F-istatistik	487.4677		277.9067	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	3.0299		3.0299	
P-değeri(Hausman İst.)	0.6954		0.6954	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.2.3. dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model FEM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar FEM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYLI2 değişkenine ait katsayı pozitif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve insani gelişmişliği azaltmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.9089 olup bu değer DOLAYLI2 değişkeninin YOKSULLUK değişkeni üzerinde oldukça yüksek bir açıklama

gücüne sahip olduğunu yansıtmaktadır. F-testi sonuçları da modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.2.3. DOLAYLI2 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.715071	0.0000	-0.695083	0.0000
DOLAYLI2	0.010595	0.0000	0.00905	0.0000
Ülke Sayısı	61		61	
Gözlem Sayısı	693		693	
R-kare	0.9089		0.0263	
F-istatistik	103.2535		18.65897	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.000018	
Hausman İstatistik	4.639811		4.639811	
P-değeri(Hausman İst.)	0.0312		0.0312	
Seçilen Model	FEM		FEM	

Tablo 4.2.2.4. dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeline göre yapılmaktadır. DOLAYLI2 değişkenine ait katsayı pozitif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani dolaylı vergilerdeki artış hem yoksulluğu hem de insani gelişmişliği kötüleştirir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.7039 olup, R-kare değerine göre DOLAYLI2, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %70'lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %30'luk kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından

açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.2.4. DOLAYLI2 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.3076	0.0000	-0.3041	0.0000
DOLAYLI2	0.0030	0.0094	0.0026	0.0172
ENFLASYON	0.0006	0.0000	0.0006	0.0000
İŞSİZLİK	0.0024	0.0000	0.0024	0.0000
EĞİTİM	-0.0063	0.0000	-0.0066	0.0000
SAĞLIK	-0.1492	0.0000	-0.1464	0.0000
Ülke Sayısı	44		44	
Gözlem Sayısı	493		493	
R-kare	0.9791		0.7039	
F-istatistik	432.3539		231.5197	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	3.7511		3.7511	
P-değeri(Hausman İst.)	0.5858		0.5858	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.2.5. dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI3 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeline göre yapılacaktır. DOLAYLI3 değişkenine ait katsayı pozitif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve insani gelişmişliği azaltmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.0075'tir. F-testi sonuçları da modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.2.5. DOLAYLI3 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.646317	0.0000	-0.630367	0.0000
DOLAYLI3	0.001399	0.0002	0.001422	0.0002
Ülke Sayısı	108		108	
Gözlem Sayısı	1861		1861	
R-kare	0.8841		0.0075	
F-istatistik	123.6886		13.95448	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.000193	
Hausman İstatistik	0.404995		0.404995	
P-değeri(Hausman İst.)	0.5245		0.5245	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.2.6. dolaylı vergileri temsilen kullanılan DOLAYLI3 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar REM modeline göre yapılmaktadır. DOLAYLI3 değişkenine ait katsayı pozitif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç bize dolaylı vergilerin yoksulluk ve insani kalkınmışlığı kötüleştirdiğini göstermektedir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6225 olup, R-kare değerine göre DOLAYLI3, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %62’lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %38’lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.2.6. DOLAYLI3 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.2108	0.0000	-0.2087	0.0000
DOLAYLI3	0.0007	0.0000	0.0007	0.0000
ENFLASYON	0.0003	0.0000	0.0003	0.0000
İŞSİZLİK	0.0027	0.0000	0.0027	0.0000
EĞİTİM	-0.0046	0.0000	-0.0046	0.0000
SAĞLIK	-0.1857	0.0000	-0.1850	0.0000
Ülke Sayısı	80		80	
Gözlem Sayısı	1086		1086	
R-kare	0.9793		0.6225	
F-istatistik	563.0864		356.1519	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	1.083318		1.083318	
P-değeri(Hausman İst.)	0.9556		0.9556	
Seçilen Model	REM		REM	

4.2.3. Dolaysız Vergilerin Yoksulluk ve İnsani Kalkınmışlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Tahmin Sonuçları

Dolaysız vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik sabit etki (FEM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ1 + u_{it} \quad (4.21)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ2 + u_{it} \quad (4.22)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ3 + u_{it} \quad (4.23)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ4 + u_{it} \quad (4.24)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ5 + u_{it} \quad (4.25)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.26)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.27)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ3 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.28)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ4 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.29)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ5 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + u_{it} \quad (4.30)$$

Dolaylı vergiler ile yoksulluk arasındaki ampirik ilişkiyi irdelemek için oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik rastsal etki (REM) modellerinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ1 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.31)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ2 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.32)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ3 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.33)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ4 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.34)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ5 + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.35)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ1 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.36)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ2 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.37)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ3 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.38)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ4 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.39)$$

$$YOKSULLUK_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 DOLAYSIZ5 + \beta_2 ENFLASYON + \beta_3 İŞSİZLİK + \beta_4 SAĞLIK + \beta_5 EĞİTİM + \varepsilon_i + u_{it} \quad (4.40)$$

Yukarıda ifade edilen it alt indisi $i.nci$ ülkenin t yılındaki ilgili değişkene ait almış olduğu gözlem değerini; β_{0i} FEM modeline ait ülke spesifik sabit etkiyi; β_0 REM modeline

ait sabit terimi; ε_i zamanlar arası aynı kalan fakat ülkeler arası değişen ülke spesifik rastsal etkiyi; u_{it} ise regresyon modelinin hata terimini ifade etmektedir.

Tablo 4.2.3.1. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model FEM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar FEM modeline göre yapılacaktır. DOLAYSIZ1 değişkenine ait katsayı negatif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.9134 olup bu değer DOLAYSIZ1 değişkeninin YOKSULLUK üzerinde oldukça yüksek bir açıklama gücüne sahip olduğunu yansıtmaktadır. F-testi sonuçları da bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.3.1. DOLAYSIZ1 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.6917	0.0000	-0.6744	0.0000
DOLAYSIZ1	-0.0459	0.0000	-0.0491	0.0000
Ülke Sayısı	61		61	
Gözlem Sayısı	680		680	
R-kare	0.9134		0.0600	
F-istatistik	106.8522		43.2485	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	4.3781		4.3781	
P-değeri(Hausman İst.)	0.0364		0.0364	
Seçilen Model	FEM		FEM	

Tablo 4.2.3.2. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ1 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli

sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYSIZ1 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6987 olup, R-kare değerine göre DOLAYSIZ1, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %69'lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %31'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.3.2. DOLAYSIZ1 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.3027	0.0000	-0.301282	0.0000
DOLAYSIZ1	-0.0032	0.4551	-0.004183	0.3300
ENFLASYON	0.0006	0.0000	0.000589	0.0000
İŞSİZLİK	0.0025	0.0000	0.002498	0.0000
EĞİTİM	-0.0067	0.0000	-0.006948	0.0000
SAĞLIK	-0.1486	0.0000	-0.14559	0.0000
Ülke Sayısı	43		43	
Gözlem Sayısı	474		474	
R-kare	0.9789		0.6987	
F-istatistik	420.8634		217.0663	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	4.9212		4.9212	
P-değeri(Hausman İst.)	0.4256		0.4256	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.3. dolaysız vergileri temsilen DOLAYSIZ2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar REM modeline göre yapılacaktır. DOLAYSIZ2

değişkenine ait katsayı negatif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.0077'dir. F-testi sonuçları da bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.3.3. DOLAYSIZ2 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.70597	0.0000	-0.688603	0.0000
DOLAYSIZ2	-0.094868	0.0302	-0.100165	0.0211
Ülke Sayısı	61		61	
Gözlem Sayısı	680		680	
R-kare	0.9089		0.0077	
F-istatistik	101.0986		5.227647	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.022538	
Hausman İstatistik	0.944214		0.944214	
P-değeri(Hausman İst.)	0.3312		0.3312	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.4. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ2 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYSIZ2 değişkenine ait katsayı pozitif işaret almakta fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6982 olup, R-kare değerine göre DOLAYSIZ2, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %69'lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %31'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar

tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.3.4. DOLAYSIZ2 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.302703	0.0000	-0.300805	0.0000
DOLAYSIZ2	0.009457	0.6925	0.006934	0.7701
ENFLASYON	0.000591	0.0000	0.0006	0.0000
İŞSİZLİK	0.002462	0.0000	0.002497	0.0000
EĞİTİM	-0.006621	0.0000	-0.006847	0.0000
SAĞLIK	-0.149372	0.0000	-0.146608	0.0000
Ülke Sayısı	43		43	
Gözlem Sayısı	474		474	
R-kare	0.9789		0.6982	
F-istatistik	420.4578		216.5893	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	3.0129		3.0129	
P-değeri(Hausman İst.)	0.6980		0.6980	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.5. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ3 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model REM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar REM modeline göre yapılacaktır. DOLAYSIZ3 değişkenine ait katsayı negatif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.0156'dır. F-testi sonuçları da bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.3.5. DOLAYSIZ3 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.6908	0.0000	-0.6772	0.0000
DOLAYSIZ3	-0.0049	0.0008	-0.0048	0.0007
Ülke Sayısı	60		60	
Gözlem Sayısı	707		707	
R-kare	0.8848		0.0156	
F-istatistik	82.6754		11.1702	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0009	
Hausman İstatistik	0.1133		0.1133	
P-değeri(Hausman İst.)	0.7364		0.7364	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.6 dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ3 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYSIZ3 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuca göre dolaysız vergilerin yoksulluğu azalttığı ve neticede insani kalkınmışlığı iyileştirdiği görülmektedir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6953 olup, R-kare değerine göre DOLAYSIZ3, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %69'lık kısmını açıkladığı, geriye kalan %31'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.3.6. DOLAYSIZ3 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.2875	0.0000	-0.2897	0.0000
DOLAYSIZ3	-0.0041	0.0003	-0.0038	0.0006
ENFLASYON	0.0006	0.0000	0.0006	0.0000
İŞSİZLİK	0.0025	0.0000	0.0026	0.0000
EĞİTİM	-0.0046	0.0001	-0.0050	0.0000
SAĞLIK	-0.1551	0.0000	-0.1510	0.0000
Ülke Sayısı	43		43	
Gözlem Sayısı	479		479	
R-kare	0.9768		0.6953	
F-istatistik	386.5017		215.8966	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	4.7207		4.7207	
P-değeri(Hausman İst.)	0.4509		0.4509	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.7. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ4 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model FEM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar FEM modeline göre yapılacaktır. DOLAYSIZ4 değişkenine ait katsayı negatif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.8873 olup bu değer DOLAYSIZ4 değişkeninin YOKSULLUK üzerinde oldukça yüksek bir açıklama gücüne sahip olduğunu yansıtmaktadır. F-testi sonuçları da bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.3.7. DOLAYSIZ4 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.5975	0.0000	-0.5844	0.0000
DOLAYSIZ4	-0.0021	0.0000	-0.0020	0.0000
Ülke Sayısı	110		110	
Gözlem Sayısı	1885		1885	
R-kare	0.8873		0.0610	
F-istatistik	126.9942		122.2584	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	7.4807		7.4807	
P-değeri(Hausman İst.)	0.0062		0.0062	
Seçilen Model	FEM		FEM	

Tablo 4.2.3.8. dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ4 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYSIZ4 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç bize dolaysız vergilerin yoksulluğu azalttığı ve dolayısıyla da insani kalkınmışlığı arttırdığını göstermektedir. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6262 olup, R-kare değerine göre DOLAYSIZ4, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %62'lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %38'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.3.8. DOLAYSIZ4 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.1982	0.0000	-0.19484	0.0000
DOLAYSIZ4	-0.0009	0.0000	-0.000873	0.0000
ENFLASYON	0.0004	0.0000	0.000348	0.0000
İŞSİZLİK	0.0023	0.0000	0.002321	0.0000
EĞİTİM	-0.0045	0.0000	-0.00439	0.0000
SAĞLIK	-0.1811	0.0000	-0.181465	0.0000
Ülke Sayısı	81		81	
Gözlem Sayısı	1093		1093	
R-kare	0.9793		0.6262	
F-istatistik	561.3917		364.1240	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	4.4334		4.4334	
P-değeri(Hausman İst.)	0.4888		0.4888	
Seçilen Model	REM		REM	

Tablo 4.2.3.9 dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ5 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen basit regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model FEM modeli seçilmiştir ve dolayısıyla yorumlar FEM modeline göre yapılacaktır. DOLAYSIZ5 değişkenine ait katsayı negatif değer almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani gelişmişliği arttırmaktadır. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.8897 olup bu değer DOLAYSIZ5 değişkeninin YOKSULLUK üzerinde oldukça yüksek bir açıklama gücüne sahip olduğunu yansıtmaktadır. F-testi sonuçları da bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2.3.9. DOLAYSIZ5 için Basit Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.5842	0.0000	-0.5693	0.0000
DOLAYSIZ5	-0.0018	0.0000	-0.0018	0.0000
Ülke Sayısı	110		110	
Gözlem Sayısı	1895		1895	
R-kare	0.8897		0.0783	
F-istatistik	130.8334		160.9057	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	8.0163		8.0163	
P-değeri(Hausman İst.)	0.0046		0.0046	
Seçilen Model	FEM		FEM	

Tablo 4.2.3.10 dolaysız vergileri temsilen kullanılan DOLAYSIZ5 değişkeninin yoksulluk üzerindeki etkisini inceleyen çoklu regresyon modeli tahmin sonuçlarını vermektedir. %5 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre en uygun model olarak REM modeli seçilmiştir ve bundan dolayı yorumlar REM modeli sonuçlarına göre yapılacaktır. DOLAYSIZ5 değişkenine ait katsayı negatif işaret almakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir deyişle dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani kalkınmışlığı arttırmaktadır. ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM kontrol değişkenlerinin her biri istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin sonuçlarına göre ENFLASYON ve İŞSİZLİK değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde artırıcı etkiye sahip iken SAĞLIK ve EĞİTİM değişkenlerindeki artış YOKSULLUK değişkeni üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Modelin açıklama gücünü yansıtan R-kare değeri 0.6293 olup, R-kare değerine göre DOLAYSIZ5, ENFLASYON, İŞSİZLİK, SAĞLIK, EĞİTİM değişkenlerinden oluşan bağımsız değişkenlerin tamamının YOKSULLUK değişkenindeki toplam değişimin %62'lik kısmını açıkladığı, geriye kalan %38'lik kısmını ise bu beş değişkenin dışındaki unsurlar tarafından açıklandığını göstermektedir. F-testi sonuçlarına göre modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.3.10. DOLAYSIZ5 için Çoklu Regresyon Sonuçları

Değişken	FEM Modeli		REM Modeli	
	Katsayı	P-değeri	Katsayı	P-değeri
C	-0.2002	0.0000	-0.1948	0.0000
DOLAYSIZ5	-0.0007	0.0000	-0.0007	0.0000
ENFLASYON	0.0004	0.0000	0.0004	0.0000
İŞSİZLİK	0.0023	0.0000	0.0023	0.0000
EĞİTİM	-0.0046	0.0000	-0.0046	0.0000
SAĞLIK	-0.1787	0.0000	-0.1791	0.0000
Ülke Sayısı	81		81	
Gözlem Sayısı	1093		1093	
R-kare	0.9792		0.6293	
F-istatistik	561.3100		370.6931	
P-değeri(F-ist.)	0.0000		0.0000	
Hausman İstatistik	0.4779		0.4779	
P-değeri(Hausman İst.)	0.9929		0.9929	
Seçilen Model	REM		REM	

5. SONUÇ

Vergilerin insani kalkınmışlık ve yoksulluk üzerine etkisinin incelendiği bu çalışmada öncelikle yoksulluk ve vergilerin kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Literatür çalışmaları incelendiğinde yoksulluk ve vergiler ile ilgili çeşitli çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak vergiler ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir ampirik çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada gelişmekte olan ülkeler örneğine ilişkin 1990-2018 yıllarını kapsayan dengesiz panel veri seti kullanarak vergilerin insani kalkınmışlık ve yoksulluk üzerindeki etkisini analiz edilmiştir. Bu amaca yönelik olarak oluşturulan basit ve çoklu ülke spesifik sabit ve rastsal etki modelleri arasında tercih Hausman testine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Yoksulluk değişkeni için orijinal HDI verileri -1 ile çarpılarak analizlerde kullanılmıştır. HDI verilerinin -1 değeri ile çarpma sonucu ortaya çıkan yeni HDI verilerinde artan değerler daha yüksek yoksulluğu ve nihayetinde daha düşük insani gelişmişliği göstermiştir. Vergi ana değişkeni için toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler üç başlık altında toplamda 10 farklı vergi türü kullanılarak yapılan basit ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Vergilere ilişkin veriler IMF ve Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Daha sağlam ve tutarlı sonuçlar elde etmek için enflasyon, işsizlik, eğitim ve sağlık değişkenleri ele alınmıştır.

Toplam vergilerde iki farklı vergi ele alınmıştır. Toplam vergiler ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Vergi geliri ile ilişkin değişken haricindeki diğer toplam vergilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile gelişmekte olan ülkelerde toplam vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani kalkınmışlığı arttırmaktadır. Dolaylı vergilerde ise üç farklı dolaylı vergi türü ele alınmıştır. Dolaylı vergiler ile yoksulluk arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bir başka ifade ile gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmakta ve insani kalkınmışlığı azaltmaktadır. Dolaysız vergilerde beş farklı vergi türü ele alınmıştır. Dolaysız vergiler ile yoksulluk arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Taşınmaz mülkte tekrar eden vergiler ile emlak, hediye ve veraset vergilerini gösteren dolaysız vergilerin çoklu regresyon sonuçları haricinde tüm dolaysız vergilerin basit ve çoklu regresyon sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir başka ifade ile gelişmekte olan ülkelerde dolaysız vergilerdeki artış yoksulluğu azaltmakta ve insani kalkınmışlığı arttırmaktadır.

Vergi değişkenlerinin yanında kullanılan eğitim, sağlık, enflasyon ve işsizlik kontrol değişkenleri incelendiğinde artan eğitim ve sağlık değişkenlerinin yoksulluğu azaltıcı ve insani gelişmeyi arttırıcı bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak enflasyon ve işsizlik değişkenlerindeki artış, yoksulluğun ve insani gelişmişliği kötüleştirmektedir.

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde dolaylı vergiler insani gelişmişliği ve yoksulluğu kötüleştirmektedir. Başka bir ifade ile dolaylı vergilerdeki artış yoksulluğu arttırmaktadır. Yoksulluğu azaltmak ve insani kalkınmışlığı arttırmak için harcamalar üzerinden dolaylı vergilerin toplanması yerine yansıtılması zor, konusu ile kaynağı sürekli olan ve vergi yükümlüsü önceden belli olan gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin tercih edilmesi oldukça önemlidir. Dolaysız vergilerin vergi geliri içindeki payı dolaylı vergilerin vergi geliri içindeki payından daha yüksek olması adaletli bir vergi yapısının oluşmasını sağlamaktadır.

Vergi gelirlerindeki artışın dolaysız vergilerin artışı ile olması yoksulluğun azalması açısından önemlidir. Çünkü dolaylı vergilerin dolaysız vergilerden daha fazla olması ülkelerin yoksullukla mücadele etmesini güçleştirmektedir. Ayrıca vergilerin uygun koşullarda ve uygun oranlarda toplanması, toplanan vergilerin kamu harcamalarını finanse etmenin yanında eğitim, sağlık gibi sosyal nitelikli kamu harcamalarını karşılanması ve söz konusu kamu hizmetlerinin geliştirilmesi için kullanılması insani gelişmişliğin artmasını sağlayacaktır.

İnsani Yoksulluk Endeksinin belirlediği uzun, sağlıklı ve iyi bir yaşam standardına ve eğitim olanaklarına sahip olabilmesi ülkelerin refah düzeyini ve insani kalkınmışlığını arttırdığı gibi yoksulluğun azalmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulgularda eğitim ve sağlık değişkenlerindeki artışın insani kalkınmışlığı arttırdığı ve yoksulluğu azalttığı sonucunun çıkması insani yoksulluğun azalmasını destekler niteliktedir.

Yoksulluğu azaltmak ve insani gelişmişliği arttırmak için öneriler şu şekildedir:

- Bireylerden hem dolaylı hem de dolaysız vergilerin alınması, bireylerin üzerindeki vergi yükünü arttırmakta ve vergi yükünü daha da hissedilir hâle getirmektedir. Bu nedenle mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler, satış vergileri gibi dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı azaltılmalıdır. Dolaylı vergiler yerine gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri üzerindeki payı arttırılmalıdır. Böylece bireyler ödedikleri vergiler hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte ne türden ve ne oranda vergi ödediğinin bilincinde olacaklardır.

- Vergi gelirlerinin kamu harcamalarının karşılması yanında insani gelişmişliğin artması için eğitim ve sağlık hizmetleri gibi sosyal ve ekonomik hizmetlerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine de olanak sağlamalıdır. Günümüzde muhakkak ki sosyoekonomik yatırımlar için de vergi gelirleri kullanılmaktadır. Ancak yüksek teknoloji sağlık ve eğitim hizmetlerinin insani yoksulluğun azalmasıdaki payı ve vergi gelirlerinin bu hizmetlere desteği önemlidir.
- Gelir yoksulluğunun azaltması için işsiz bireylerin iş hayatına atılmasının sağlanması gerekmektedir. İstihdamın sağlanabilmesi için işsiz bireylere iş bulma olanakları artırılmalıdır. Ayrıca işteki devamlılığının sağlanması için gerekli olan eğitimin verilmesi, bireyin iş sahibi olması sonucu sağlık güvencesinin sağlanması ve elde edilen gelir sonucunda bireyin yoksulluğundaki azalma muhtemeldir. İş alanlarında uzmanlaşmak için verilen eğitimler, iş sahibi olmak için bireylerin gerekli eğitim hizmetlerinden yararlanması ve iş olanaklarının artırılması insani yoksullukta azalmayı sağlayacaktır. Ayrıca dolaysız vergi olan gelir vergisi ödeyen bireyin vergi yükü, işsiz bireyin ödediği dolaylı vergi yükünden daha az hissedilir olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A.** (2012). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*. (Çev.) Faruk Rasim Veliöğlu, Doğan Egmont Yayıncılık.
- Akdoğan, A.** (2006). *Kamu Maliyesi: 11 Baskı*. Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A.** (2016). *Kamu Maliyesi: Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 17. Baskı*. Gazi Kitabevi.
- Akkaya, Y.** (2002). Göç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, TODAİE Yayınları, Ankara, s. 203-215.
- Alper, B.** (2019). *Globalization and Poverty: Evidence From a Panel of Countries in Different Income Groups*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arabacı, R. Y.** (2017). Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi, M. Çağlar Özdemir & Emel İslamoğlu (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 143-159.
- Arnold, J. M.** (2008). Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth? : Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries, *OECD Economics Department Working Papers: 643*, s. 1-28.
- Arpacioğlu, Ö., & Yıldırım, M.** (2011). Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Arslan, A.** (2011). *Türk Vergi Sisteminde Dolaysız Vergilerden Dolaylı Vergilere Geçişin Ekonomik Yansımalarının Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aydın, M., & Türgay, T.** (2011). Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 249-274.
- Balcı İzgi, B., & Alyu, E.** (2018). Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 988-996.
- Balcı İzgi, B., & Dineri, E.** (2018). Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk ve Eğitim: Dinamik Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonomi Konferansı: Türkiye Ekonomi Kurumu-2018*, s. 1063-1079.

- Balseven, H., & Tugcu, C. T.** (2017). Analyzing the Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: A Comparison between Developed and Developing Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 377-383.
- Bergh, A., & Nilsson, T.** (2011). Globalization and Absolute Poverty: A Panel Data Study. *Research Institute of Industrial Economics: IFN Working Paper 862*, s. 1-32.
- Beyazıd, E.** (2020). Sosyal Politika, Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2968-2993.
- Bilgiç, A.** (2015). *Türkiye'de Uygulanan Vergilendirme Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: 1990-2013 Dönemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bilgili, Y.** (2014). *Karşılaştırılmalı İktisat Okulları Ders Notları: Makro İktisadın Teorik Esasları*. İkinci Sayfa Yayınları.
- Bilici, N., & Bilici, A.** (2011). *Kamu Maliyesi:1. Baskı*. Seçkin Yayıncılık.
- Bubbico, R. L., & Dijkstra, L.** (2011). *Regional focus: The European Regional Human Development and Human Poverty Indices*. [Erişim: 26.10.2020, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.367.6079&rep=rep1&type=pdf>]
- Çalışkan, Ş.** (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 2010/2 (59), 89–132.
- Cardoso, E.** (1992). Poverty and Inflation. *National Bureau of Economic Research: NBER Working Papers 4006*, s.1-52.
- Çeştepe, H., & Ergün Tatar, H.** (2018). Yolsuzluk ve Gelir Eşitsizliği: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler için Panel Veri Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), s. 111-123.
- Ceylan Çakmak, Z.** (2019). *İnsani Yoksulluk ve İnsani Gelişme Endeksi Alanında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Cohen, G. A.** (1988). *History, Labor, and Freedom from Marx*. Oxford University Press.
- Dackehag, M., & Hansson, A.** (2012). Taxation of Income and Economic Growth: An Empirical Analysis of 25 Rich OECD Countries. *Journal of Economic Development*, 21(1), 93-118.

- Dahlquist, M.** (2014). *Does Economic Growth reduce Poverty? An Empirical Analysis of the Relationship between Poverty and Economic Growth across Low- and Middle-income Countries, illustrated by the Case of Brazil*. (Independent Thesis-Degree of Bachelor). Södertörn University , School of Social Sciences, Huddinge.
- Dasandi, N.** (2014). International Inequality and World Poverty: A Quantitative Structural Analysis. *New Political Economy*, 19(2), 201-226.
- Demir, İ. C.** (2013). *Türkiye’de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*. DORA Basım-Yayıncılık.
- Demir, M., & Sever, E.** (2017). Vergi Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 51-66.
- Demirgil, B.** (2018). Vergilerin Gelir Dağılımı Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Di Sanzo, S., Bella, M., & Graziano, G.** (2017). Tax Structure and Economic Growth: A Panel Cointegrated VAR Analysis. *Ital Econ J. Research Paper*, 5(3), 239–253.
- Dikmen, M. O.** (1969). *Maliye Dersleri*, Sermet Matbaası.
- Dinler, Z.** (2013). *İktisada Giriş*, Ekin Kitabevi.
- DPT.** (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013: Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara. [Erişim: 30.07.2020, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/011.pdf>]
- DPT.** (2010). *Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu*. [Erişim: 30.07.2020, http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/UNDP-TR-TR-2010-MDG-Report_TR.pdf]
- Dronca, A. T.** (2016). The Influence Of Fiscal Freedom, Government Effectiveness And Human Development Index On Tax Evasion In The European Union. *Theoretical And Applied Economics*, 23(4), 5-18.
- Due, J. F.** (1963). *Maliye: Bir İktisadi Analiz*. (Çev.) Sevim Görgün & İzzettin Önder, Fakülteler Matbaası.

- Durgun Kaygısız, A.** (2018). Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliğinin Dinamikleri: Seçilmiş Avrupa ve Merkez Asya Ülkeleri Üzerine Dinamik Panel Veri Analizi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 161-174.
- Eker, A.** (2004). *Kamu Maliyesi*. Kanyılmaz Matbaası.
- Erdem, M., Şenyüz, D., & Tathoğlu, İ.** (2012). *Kamu Maliyesi*. Ekin Yayınevi.
- Erkal, G., Akıncı, M., & Yılmaz, Ö.** (2015). Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Doğu Avrupa ve Latin Amerika Ülkeleri İçin Ampirik Bir Analiz. *TISK AKADEMİ*, 67-87.
- Foster, J., Greer, J., & Thorbecke, E.** (1984). A Class of Decomposable Poverty Measures. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 761-766.
- Furceri, D., & Karras, G.** (2008). Tax Changes and Economic Growth: Empirical Evidence for A Panel of OECD Countries. *Manuscript, University of Illinois-1*, 1-29.
- Giddens, A., & Sutton, P. W.** (2013). *Sosyoloji: 7. Edisyon*. (Çev.) Mesut Şenol, Kırmızı Yayınları.
- Göçer, İ., vd.** (2010). Ekonomik Büyüme İle Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,(28), 97-110.
- Göze Kaya, D.** (2020). Orta Gelir Grubu Ülkelerde Yoksulluğa Etki Eden Bazı Faktörler Üzerine Panel Veri Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 901-911.
- Guiga, H., & Rejeb, J. B.** (2012). Poverty, Growth and Inequality in Developing Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(4), 470-479.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C.** (2012). *Temel Ekonometri*. (Çev.) Ümit Şenesen & Gülay Günlük Şenesen, Literatür Yayınları.
- Günaydın, İ., & Yıldız, B.** (2016). Vergi Politikası ile Yoksulluk Azaltılabilir mi? *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 90-104.
- Gündoğan, N.** (2013). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. Naci Gündoğan ve Verda Canbey Özgüler (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 122-150.
- Günel, T.** (2019). Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama. *Journal of Yasar University*, 14(55), 277-287.

- Güneş, H. H.** (2009). İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri ve Politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 123-138.
- Gural, T., Aydın, M., & Inal, V.** (2020). The Relationship Between Tax Revenue, Government Expenditure, and Economic Growth in G7 Countries: New Evidence from Time and Frequency Domain Approaches. *Economic Change and Restructuring*, s. 1-33.
- Güzel, S., & Çetin, I.** (2018). Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Olan Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 91-107.
- HDI.** (1997). *Human Development Report-1997*. Oxford University Press Inc., New York.
- Herman, E.** (2014). Working Poverty in the European Union and Its Main Determinants: An Empirical Analysis. *Engineering Economics*, 25 (4), 427-436.
- Hulme, D., Moore, K., & Sheperd, A.** (2001). Chronic poverty: meanings and analytical frameworks. *Chronic Poverty Research Centre Working Paper*, (2), 1-41.
- Janvry, A. D., & Sadoulet, E.** (2000). Growth, Poverty and Inequality in Latin America: A Casual Analysis, 1970-1994. *Review of Income and Wealth*, 46(3), 267-287.
- Jermain, D. O.** (1975). *Marx on Population: A Critical Review Including A Comparison To Malthus And A New Perspective on Marx*. (A Thesis Submitted in Partial Fulfillment for The Degree of Master). Portland State University, Department of Sociology, Portland.
- Kakwani, N.** (2000). Growth and Poverty Reduction: An Empirical Analysis. *Asian Development Review*, 18(2), 74-84.
- Kanca, O. C., & Bayrak, M.** (2019). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1495-1514.
- Kabakçı Karadeniz, H.** (2017). Yoksulluğun Nedenleri. M. Ç. Özdemir, E. İslamoğlu (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Kavram-Teori-Uygulama*. Seçkin Yayıncılık, s. 161-180.
- Karagiannaki, E.** (2017). The Empirical Relationship Between Income Poverty And Income Inequality in Rich And Middle Income Countries. *Centre of Analysis of Social Exclusion 206*, London.
- Kartal, N., & Demirhan, Y.** (2014). Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), s. 135-154.

- Kaya, A.** (2019). *1949 Yılı Türk Vergi Sistemindeki Düzenlemeler ve Türkiye'de Gelir Vergisi Uygulamaları: 1923-1960.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Khan, M., & Zheng, S.** (2018). *Pekin'de Mavi Bir Gökyüzü: Çin'in Büyüyen Ekonomisi ve Çevre Sorunları.* (Çev.) Burcu Uğuz, Koç Üniversitesi Yayınları:175.
- Kızılkaya, O., Koçak, E., & Sofuoğlu, E.** (2015). The Role of Fiscal Policies on Human Development: An Empirical Approach. *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 257-271.
- Kunduracı, N. R.** (2009). *Yoksullukla Mücadele - Beşeri Sermaye İlişkisi.* (Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). TC. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kurumlar Vergisi (KV).** *Verginin konusu: Madde 1.* [Erişim: 02.05.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5520&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>]
- Kymlicka, W.** (2002). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş.* (Çev.) Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kang-Kook, L. E. E.** (2014). Globalization, Income Inequality and Poverty: Theory and Empirics. *Social System Studies*, 28, 109-134.
- Lee, Y., & Gordon, R. H.** (2005). Tax Structure and Economic Growth. *Journal of Public Economics*, 89, 1027–1043.
- Lewis, G. W., & Ulph, D. T.** (1988). Poverty, Inequality and Welfare. *The Economic Journal: Conference Papers (1988)*, s. 117-131.
- MacDonald, R., & Majeed, M. T.** (2010). Distributional and Poverty Consequences of Globalization: A Dynamic Comparative Analysis for Developing Countries. *Scottish Institute for Research in Economics*, (6), 2-30.
- Mahembe, E., & Odhiambo, N. M.** (2019). Foreign aid, poverty and economic growth in developing countries: A Dynamic Panel Data Causality Analysis. *Cogent Economics & Finance*, 7(1), 1-17.
- Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B., & Vulovic, V.** (2012). The Impact of Tax and Expenditure Policies on n Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries. *Andrew Young School of Policy Studies, Research Paper Series: Working Paper*, (12-30), 1-45.

Mason, A. D., & Shetty, S. (2019). *A Resurgent East Asia: Navigating a Changing World*. *World Bank Publications*, Washington.

Mayburov, A. İ. (2011). *Teoriya i Istoriya Nilokooblojeniya*. Russia. [Erişim: 20.03.2021, <https://yadi.sk/i/mDYMJIRvtEmeN>]

Moya, G. (2011). Cross-Sectional Analysis of Corporate Income Tax, Sales Tax, Human Development Index and Real GDP Per Capita. *Economics Graduate Research Papers*, (1), 1-13.

Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice: Fifth Edition*. McGraw-Hill Book Co., New York.

Neube, M., Anyanwu, J. C., & Hausken, K. (2014). Inequality, Economic Growth and Poverty in the Middle East and North Africa (MENA). *African Development Review*, 26(3), 435-453.

Nemli, A. (1990). *Kamu Maliyesi Giriş*. Filiz Kitabevi.

Odabaşı, F. (2009). *Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü*. (Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ofoegbu, G. N., Akwu, D. O., & Okanazu, O. O. (2016). Empirical Analysis of Effect of Tax Revenue on Economic Development of Nigeria. *International Journal of Asian Social Science*, 6(10), 604-613.

Öncel, M., Kumrulu, A., & Çağan, N. (2002). *Vergi Hukuku*, Turhan Kitabevi.

Oppenheim, C., & Harker, L. (1996). *Poverty : The Facts*. Child Poverty Action Group, London.

Osovole, O. I., & Bamiduro, A. T. (2013). On The Derivation Of Estimators Of Foster-Greer-Thorbecke (FGT) Poverty Indices. *CBN Journal of Applied Statistics: The Central Bank of Nigeria*, 4(1), 1-13.

Öz Yalama, G., & Gümüş, E. (2013). Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir'den Bulgular. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 77-97.

Öz, E., Kutbay, H., & Buzkıran, D. (2014). Türk Vergi Sistemine Modern Bir Yaklaşım. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (4) , 86-99.

- Özdemir, A., Eser, M., & Erol, H.** (2018). Küresel Terörizm Ve Yoksulluk İlişkisi. *Social Science Development Journal*, 3(12), 434-446.
- Padovano, F., & Galli, E.** (2001). Tax Rates and Economic Growth in the OECD Countries (1950–1990). *Economic Inquiry*, 39 (1), 44-57.
- Pehlivan, O.** (2010). *Kamu Maliyesi*. Derya Kitabevi.
- Prebble, B. C.** (2011). *Should Tax Avoidance be Criminalised? Tax Avoidance and Criminal Law Theory*. (Doctoral dissertation). University of Otago.
- Sachs, J. D.** (2014). *Sürdülebilir Kalkınma Çağı*. (Çev.) Barış Gönülşen, Columbia University Press, Colombia.
- Şafak, M.** (1994). Vergilemede Demokrasi. *Vergi Dünyası*, (157), 11-18.
- Sağbaşı, İ., & Saruç, N. T.** (2010). *Vergi Teorisi*. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Sağbaşı, İ., Saruç, N. T. & Savaşan, F.** (2011). Adalet Kriteri Açısından Tüketim Vergilerinin Yaşam Döngü Modeli ile Analizi. *Tüketim ve Tüketici Araştırmaları Dergisi*, 32, 55-77.
- Sancar, C.** (2012). Kamu Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisine Wagner Yasası ve Keynesyen Görüş Çerçevesinde Teorik Bir Yaklaşım: Türkiye Örneği (2000-2011). *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-19.
- Sandalcı, U., & Sandalcı, İ.** (2017). OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: 1990 – 2014. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 51-62.
- Santarelli, E., & Figini, P.** (2002). Does Globalization Reduce Poverty? Some Empirical Evidence For The Developing Countries. *University of Bologna, Working Papers*, (459), 1-40.
- Saragih, A.** (2018). An Analysis of Local Taxes Revenue's Effect on Human Development Index. *Jurnal Economia*, 14(2), 197-211.
- Şaşmaz, M. Ü., & Yayla, Y. E.** (2018). Vergiler ve Ekonomik Büyüme ile İnsani Gelişme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Avrupa Birliği Geçiş Ekonomileri Örneği. *Sayıştay Dergisi* (111), 79-99.
- Schmölders, G.** (1976). *Genel Vergi Teorisi*. (Çev.) Salih Turhan, Fakülteler Matbaası

- Sen, A.** (1981). *Poverty and Famines: An Essay Entitlement and Deprivation*. Clarendon Press, Oxford.
- Şenses, F.** (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk- Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler*. İletişim Yayınları.
- Şenyüz, D., Yüce, M., & Gerçek, A.** (2012). *Türk Vergi Sistemi*, Ekin Kitabevi.
- Sezgin, F.** (2007). *Value-Added Tax In European Taxation System And Harmonization Of Vat During The Integration Process Of Turkey*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Son, H. H.** (2007). Interrelationship between Growth, Inequality and Poverty: The Asian Experience. *The Asian Development: ERD Working Paper*, (96), 1-34.
- Stoilova, D.** (2017). Tax Structure and Economic Growth: Evidence from the European Union. *Contaduría y Administración*, (62), 1041-1057.
- Stoilova, D., & Patonov, N.** (2012). An Empirical Evidence for the Impact of Taxation on Economy Growth in the European Union. *Tourism and Management Studies International Conference Algarve*, (3), 1030-1039.
- Talukdar, S. R.** (2012). *The Effect of Inflation on Poverty in Developing Countries: A Panel Data Analysis*. (Doctoral dissertation). Texas Tech University, Texas.
- Tekin, A., & Vural, İ. Y.** (2004). Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (12), 323-338.
- Temiz, H. E.** (2008). Dünya'da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi* 2008-2, s. 60-100.
- Topal, M. H.** (2017). Vergi Yapısının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerinden Ampirik Bir Kanıt. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 183-206.
- Topal, M. H., & Günay, H. F.** (2017). Küresel Kamu Malları Perspektifinden Küreselleşme, Yoksulluk ve Küresel Barış Arasındaki ilişki. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 6 (11), 57-69.
- Tosun, M. S., & Abizadeh, S.** (2005). Economic growth and tax components: an analysis of tax changes in OECD. *Applied Economics*, 37(19), 2251-2263.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). *Yoksulluk Sınırlamaları: Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar.* [Erişim: 01.06.2020]
https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013]

Tülümce, S. Y., & Yavuz, E. (2019). Türkiye’de KDV’nin Vergi Gelirleri ve ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Analiz (1985-2018). *Maliye Dergisi*(176), 548-574.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 73. Madde: Vergi Ödevi, [Erişim: 27.07.2020,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=73

UNDP. (1998). *Human Development Report 1998: Consumption for Human Development.* Oxford University Press, Oxford. [Erişim: 15.03.2021,
<http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1998>]

UNDP. (2020). *Human Development Report 2020.* New York [Erişim: 25.02.2021,
<https://report.hdr.undp.org/>]

Vitola Gomez, M. F. (2019). *Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Arasındaki İlişkinin Analizi: Latin Amerika Örneği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Vergi Usul Kanunu (VUK). *Vergi Ziyat Cezası.* [Erişim: 25.04.2020,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.doc>]

Walker, A. (2011). The Effect of Tax Structure on Economic Growth in OECD Countries. *Department of Economics at the University of Ottawa, Economics - Research Papers.* [Erişim: 17.06.2020, <http://hdl.handle.net/10393/25454>]

WHO. (2001). *Tobacco Tax Levels And Structure: A Theoretical And Empirical Overview.* [Erişim: 20.03.2021, https://www.who.int/tobacco/publications/en_tfi_tob_tax_chapter2.pdf]

World Bank. (2000). *World Development Report 2000/2001 : Attacking Poverty,* Oxford University Press, Oxford. [Erişim: 15.12.2020,
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856>]

Xing, J. (2011). Does Tax Structure Affect Economic Growth? Empirical Evidence From OECD Countries. *Oxford University Centre for Business Taxation,* Oxford.

Yanar, R., & Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), 55-74.

Yazgan, T. (1975). *Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik*. Fatih Gençlik Vakfı Matbaası.

Yıldırım, K., Karaman, D., & Taşdemir, M. (2013). *Makro Ekonomi*. Seçkin Yayıncılık..

Yılmaz, F., & Tezcan, N. (2007). Vergi Hasılatı Ve Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme. 8. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi*. s. 1-14.

Zaman, K., & Shamsuddin, S. (2018). Linear and Non-linear Relationships Between Growth, Inequality, and Poverty in a Panel of Latin America and the Caribbean Countries: A New Evidence of Pro-poor Growth. *Social Indicators Research*, 36(2), s. 595-619.